תלמוד בבלי · אחרונים · בניהו

בניהו על יומא

רבי יוסף חיים מבגדאד

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

בניהו על יומא

רבי יוסף חיים מבגדאד

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/בניהו-על-יומא/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ד. 4
דף ט. 5
דף ט: 6
דף י. 6
דף יח. 7
דף יט: 8
דף כ. 8
דף כא. 9
דף כב: 10
דף כח: 10
דף כט. 11
דף לג. 11
דף לה: 11
דף לז. 12
דף לח. 12
דף לח: 13
דף לט. 17
דף לט: 18
דף מה. 19
דף נג: 19
דף נד. 20
דף נד: 21
דף נו: 21
דף סז: 22
דף עא. 23
דף עב: 23
דף עג: 24
דף עד: 25
דף עה. 26
דף עה: 27
דף עו. 28
דף עו: 29
דף עז. 30
דף פג: 32
דף פו. 33
דף פו: 33
דף פז. 34
דף פז: 35
דף פח. 35

דף ד.

מִשֶּׁה עָלָה בֶּעָנָן וְנִתְכַּסָּה בֶּעָנָן וְנִתְקַדֵּשׁ בֶּעָנָן, כְּדֵי לְקַבֵּל תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּקְדֻשָּׁה. יש להקשות הוה ליה למימר 'עָלָה וְנִתְכַּסָּה וְנִתְקַדֵּשׁ בֶּעָנָן' או לימא 'עָלָה בֶּעָנָן וְנִתְכַּסָּה וְנִתְקַדֵּשׁ בֶּעָנָן' כי נתכסה ונתקדש המה באים כאחד, ואמאי הוצרך לומר בֶּעָנָן בכל חדא וחדא?

ונראה לי בס"ד כל חדא בֶּעָנָן יש לה משמעות ורמז בפני עצמו להך מלתא דאתמר בה, והוא כי ידוע דמשה רבינו ע"ה זכה ליראה עלאה שהיא **יראת הרוממות** דאינו משים לב על שכר או עונש כי אם הוא ירא מהשי"ת בגין דאיהו רב ושליט על כולא וכל מה שהוא מביט ומסתכל יותר בגדולתו ורוממותו יתברך הוא מוסיף יראה יותר, ומה שאמרו רז"ל (ברכות לג:) על פסוק (דברים י, יב) 'וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה', דיראה היא מלתא זוטרתי גבי משה רבינו ע"ה היינו **יראה תתאה** שהאדם מביט על עונש או על שכר טוב, ולכן הוא ירא אלהים, ולא קאי על יראת הרוממות.

וידוע מה שאמר המפרשים ז"ל על מאמר רז"ל (סנהדרין צח.) זכו ישראל עם ענני שמייא אתי, לא זכו עני ורוכב על חמור, ופירשו הכונה דהמשיח בא על ידי שלימות ישראל ביראה, אך אם זכו יבא על ידי היות להם יראת הרוממות שהם מסתכלים בגדולתו יתברך, ומתמלאים יראה, וזהו עם ענני שמייא אתי לא זכו עני ורוכב על חמור שיהיה להם יראה תתאה שהיא צורך הנאת חומר האדם עד כאן דבריו ז"ל, נמצא ענני שמיא רמז ליראת הרוממות. וזהו שנאמר משה רבינו ע"ה **נִתְעַלָּה בֶּעָנָן** כלומר היה לו יראת הרוממות ובה היה עילוי שלו, ובה נשתבח שזכה ליראת הרוממות שהיא יראה עלאה הנרמזת בענני שמיא.

ומחמת שֶׁנִתְעַלָּה בֶּעָנָן שהיא יראת הרוממות זכה שֶׁנִתְכַּסָּה בֶּעָנָן, רמז להארת שם **אהו"ה** שמספרו **טוֹב** [17], וכל דבר שבקדושה כלול מעשר הרי שם זה הוא מספר **עָנָן** [170], כי עשר פעמים טוֹב עולה מספר עָנָן, ולכן משה רבינו ע"ה נקרא טוֹב דכתיב (שמות ב, ב) 'וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי טוֹב' ואמרו רז"ל (שמות רבה א, כ) טוֹב שמו, וגם זכה לקבל התורה שנקראת טוֹב, וידוע כי שם **אהו"ה** הנזכר הוא רמוז בראשי תיבות (בראשית א, א) 'אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ' ומכאן יוצא שם זה בתורה, ונראה הטעם הוא כי התורה שנקראת טוֹב כמנין שם זה היא בחינת שָׁמַיִם ובחינת אָרֶץ, דתורה שבכתב שָׁמַיִם ותורה שבעל פה אָרֶץ, וכמו שאמרו חז"ל על פסוק (ישעיה נא, טז) 'וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹּד אָרֶץ' שָׁמַיִם תורה שבכתב אָרֶץ תורה שבעל פה, ולכך נרמז שם זה שמספרו טוֹב בראשי תיבות 'אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ'.

והנה אם תצרף אותיות עָנָן שרומזים לשם אהו"ה שהוא מספר עָנָן כאמור, עם אותיות מֹשֶׁה יהיה מזה צירוף תיבת נִשְׁמָעֶנָּה שהיא 'עָנָן מֹשֶׁה' פירוש התורה נִשְׁמָעֶנָּה על ידי משה רבינו ע"ה שנתכסה בהארה של שם אהו"ה שנרמז באותיות עָנָן, ולזה אמר כאן **וְנִתְכַּסָּה בֶּעָנָן** פירוש נִתְכַּסָּה בהארת שם אהו"ה שהוא בדעת הרמוז בענן כי בשלימותו בעשר הוא מספר עָנָן, נמצא ענן קמא רומזת על דבר אחד ובענן שנית רומזת על דבר אחר, לכך נקיט בענן בתרווייהו.

ואומרו **נִתְקַדֵּשׁ בֶּעָנָן** הוא ענין אחר, דידוע דמשה רבינו ע"ה זכה להארת יסוד דחכמה שנקרא קָדוֹשׁ, וגם נקרא מַעֲיָן [170] שהוא מספר עָנָן, שאם תצרף אותיות מ"י של **מַעֲיָן** לאות אחד שהוא 'נון' אז **מַעֲיָן** הוא **עָנָן** ולזה אמר וְנִתְקַדֵּשׁ בֶּעָנָן הוא יסוד דחכמה שנקרא מַעֲיָן שהוא רמוז באותיות עָנָן, ולכך בזה נקיט נִתְקַדֵּשׁ כי היא בחינת קָדוֹשׁ ונקרא קָדוֹשׁ כדי לקבל תורה לישראל בקדושה, כי כל אלו הדברים הנרמזים בענן הם טעמים מספיקים שצריך הוא דוקא לקבל התורה לישראל ולא זולתו.

ונראה לכך זכה משה רבינו ע"ה לשערי תפלה שהיה כוחו בפיו שלא היתה תפלתו חוזרת ריקם, והיינו כי מספר **מֹשֶׁה** ומספר **עָנָן** עולה תקט"ו כמנין **תְּפִלָּה** [מֹשֶׁה 345+ עָנָן 170 = תְּפִלָּה 515 = וָאֶתְחַנַּן 515] ולכן התפלל תקט"ו תפילות כמנין **וָאֶתְחַנַּן**, וגם זכה לומר שירה על הים שנקראת על שמו, דכתיב (שמות טו, א) אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה' והיינו '**שִׁירָה**' [515] עולה מספר תקט"ו.

דף ט.

וְכָל כָּךְ לָמָּה לְפִי שֶׁהָיוּ קוֹנִין אוֹתָהּ בְּדָמִים. קשא כיון דיודעים בעצמן שאינם ראוים דידע אינש בנפשיה, איך יתנו דמים ויביאו עצמן לידי סכנה?

ונראה דאלו היו צדוקים שיש כמה דברים חולקים בהם על החכמים ובכללם היא הקטרת הקטורת שהיא עיקר העבודה ביום הכיפורים, שהצדוקין סוברים שצריך להניח הקטורת בהיכל ויכנס לבית קודש קדשים בעשן הקטורת, וזה הפך האמת שקבלו רז"ל, אך לדעתם של צדוקין כן האמת, לכן הם נותנים ממון הרבה למנות כהן גדול צדוקי, שאינו ניכר ואינו נודע לחכמי ישראל שהוא צדוקי, כדי שיעשה העבודה כסברתם ולפי דעתם חושבין שהם עושים דבר שהקב"ה רוצה בו, לכך אף על פי שאינו הגון בשאר דברים, ואפשר שימות לא אכפת להו בזה הנכנס, והם היו עשירים ומקבצים ממון מבינותם כדי לשחד בו המלך שימנה כהן גדול לזה הצדוקי שאינו ניכר ונודע שהוא צדוקי.

דף ט:

אָמַר לָהֶם: תְּנוּ עֵינֵיכֶם בַּבִּירָה. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר לָהֶם: עֵדֵיכֶם בִּירָה. נראה לי בס"ד הנפקותא למאן דאמר אָמַר לָהֶם 'תְּנוּ עֵינֵיכֶם בַּבִּירָה' הכונה כי מקדש ראשון נקרא בִּירָה שהוא ירב ה', שיש רבותא למקדש ראשון בחמשה דברים ויש בזה גם כן יתרון על סוד חמשה למעלה, ונמצא הראשונים עדיפי שזכו לכך בימיהם, ולמאן דאמר שֶׁאָמַר לָהֶם 'עֵדֵיכֶם בִּירָה' הכונה דחזרה לראשנים ולא חזרה לאחרונים, ואם כן היתרון הוא מצד אחד.

אִם עֲשִׂיתֶם עַצְמְכֶם כַּחוֹמָה וַעֲלִיתֶם בְּלִבְכֶם בִּימֵי עֶזְרָא, נִמְשַׁלְתֶּם כְּכֶסֶף שֶׁאֵין הָרָקָב שׁוֹלֵט בּוֹ. נראה לי בס"ד הכונה, דהחומה עמידה בקבע, שהיא קבועה ואינה זזה ממקומה, אך הדלת העשוי לסתום הפתח, אין סתימתו קבוע אלא פעם נסתם בו הפתח פעם נפתח, כן ישראל אם היו עולין כולם הייתה עלייתם שם בקבע, דוגמת החומה, שלא היו זזים מארץ ישראל לילך לחוץ לארץ, אך כיון דלא עלו כולם, דומין בזה לדלת פעם סתום פעם פתוח, כן הם פעם עולין לארץ ישראל פעם נשארים בחוץ לארץ, ואין ישיבתם בארץ ישראל בקבע.

או יובן בס"ד אִם עֲשִׂיתֶם עַצְמְכֶם כַּחוֹמָה דאף על פי שהיא בנויה מאבנים הרבה שהם חלקים רבים מאד שנבנית ונעשית עצם אחד, כן אתם אם הייתם עולים כולכם ביחד הייתם נמשלים ככסף, שלא היה שולט בכם גלות עוד, עכשיו שעליתם כדלתות כלומר כדרך הנכנסים בדלת שאי אפשר להכנס בו אנשים הרבה בבת אחת אלא מעט מעט פסקי פסקי, כן אתם עליתם פסקי פסקי בזה את זה, לכך נמשלתם כארז שהרקב שולט בו, כן אתם שלט בכם הגלות והגירות.

דף י.

גְּזֵרַת מֶלֶךְ הִיא שֶׁיִּפְּלוּ בּוֹנִים בְּיַד סוֹתְרִים. נראה לי בס"ד הטעם לגזרה זו, להודיע כי הבונים אף על פי שבגלוי תמצא פעולתם רצויה וטובה, שבנו בית המקדש שראוי שתעמוד להם מצוה זו לדורות עולם שיצליחו בכל מלחמותיהם, הנה תוכיות לבם מעת הבנין עבר בם מחשבה רעה, דחשבו לסתור הבנין הזה אחרי זה, ואצל האומות מחשבה רעה מצרפה למעשה, שמצינו בגמרא דראש השנה (ראש השנה ד.) הטעם שצוה כורש במכתב שנתן לאדונינו עזרא הסופר ע"ה שיהיו בונים שלשה שורות אבן ושורה של עץ, דכתיב 'נְדַבְּכִין דִּי אֶבֶן גָּלָל תְּלָתָא וְנִדְבָּךְ דִּי אָע חֲדַת' (עזרא ו, ד) היינו מפני שחשב לשרפו באש אם ימרדו בו היהודים, נמצא חשב על המקדש מחשבת רע לשלוח יד בו, ולכן

גזר השי"ת דאלו הבונים שהיה להם מחשבה רעה זו של סתירת בית המקדש יפלו ביד הסותרים, להודיע שגם הם חשיבי בכלל הסותרים.

ודע כי עתה פרס נשתנו בדתם אחר שיצאה דת הישמעלים והם אינם עובדים עבודה זרה כאשר היו בתחילתם אלא נעשו בכלל דת הישמעלים, ואפשר כי גם ענייני אלו נשתנו כאשר נשתנו כמה ענייני של חבלי משיח מחמת אורך הגלות וברוך היודע. וכן נמי מה שאמר כאן 'אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שֶׁתִּפָּשֵׁט מַלְכוּת אֲרָם תִּשְׁעָה חֲדָשִׁים בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ' לא נוכל לדעת אם ענין זה נשתנה באורך הזמן הרב אשר נתאחרה מלכות בן דוד שנים מרובות כאשר נשתנו הדברים האמורים בחבלי משיח בודאי, או אם עדיין יש קיום לדברים אלו האמורים כאן וברוך היודע, ומעיקרא ענין זה עצמו של התפשטות מלכות ארם, לא נודע לנו ביאורו באמיתות, כי יש לפרשו באופנים שונים, וברוך היודע.

דף יח.

"**וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו**", **שֶׁיִּהֵא גָּדוֹל מַאֶחָיו, בָּנוֹי, בְּכֹחַ, בְּעֹשֶׁר וּבְחָכְמָה**. נראה לי בס"ד כל ד' אלו נרמזו בד' אותיות **הַכֹּהֵן**, ה"א ראשנה באחה"ע היא ח' וזו חָכְמָה, ואות כ' **כֹּחַ**, ואות ה' שניה הון זה **הָעֹשֶׁר**, ואות נו"ן **נוֹי**, ובתורת כהנים חשיב עוד בְּמַרְאֶה, ותלמודא דידן לא פליג אלא כלל בְּמַרְאֶה בָּנוֹי, כי נוֹי קאי על תכונת האיברים שהם יפים בתכונה ומראה לובן ואודם.

אך מקשין העולם, למה הביא כאן דברי 'אֲחֵרִים' שאמרו '**גָּדַלֵהוּ מִשֶּׁל אֶחָיו**' דאין זה נוגע לקושיא שהיא רק מדברי תנא קמא?

ונראה לי בס"ד דבלאו דברי 'אֲחֵרִים' הייתי מפרש דברי תנא קמא שאמר 'גָּדוֹל מֵאֶחָיו בָּנוֹי וּבְחָכְמָה' קאי על אחיו הכהנים, ולפי זה מאי קושיא איך מוקמי ליה, דיש לומר בעת שמינו אותו היו כל אחיו הכהנים חסרים בחכמה והוא עדיף מנייהו, אך עודנו חסר וצריך ללמדו ואומרים לו שמא לא למדת, ולכן הביא דברי אחרים דאמרי שיהיו אֶחָיו הַכֹּהֲנִים מְגַדְּלִין אוֹתוֹ, וקשה למה הוצרכו לפרש בדבריהם 'אֶחָיו הַכֹּהֲנִים' והוה ליה למנקט בסתמא שיהיו 'אֶחָיו מְגַדְּלִין אוֹתוֹ' וכדנקיט תנא קמא שיהיה גָּדוֹל מֵאֶחָיו בָּנוֹי וכו', ולא פירש 'מֵאֶחָיו הַכֹּהֲנִים'? אלא ודאי משום דתנא קמא קאי באומרו 'מֵאֶחָיו' על כל ישראל דקרי לכל ישראל 'אֶחָיו' ובעי שיהיה גָּדוֹל בְּחָכְמָה מכל החכמים הנמצאים בישראל בירושלם, ולכן אחרים דמפרשי מ'אֶחָיו הַכֹּהֲנִים' לא אמרו שאם אין לו אחיו מגדלים אותו, אלא פרשו דבריהם ואמרו שֶׁאֶחָיו הַכֹּהֲנִים מְגַדְּלִין אוֹתוֹ, אם כן שמע מינה 'אֶחָיו' דנקיט תנא קמא קאי על כל ישראל. ולפי זה מקשי שפיר שאם אינו חכם איך

מינו אותו והא בעינן שיהיה חכם מכל חכמי ישראל, ואם הוא גדול מכל הנמצאים אם כן אין חכמים יותר ממנו כדי שיהיו מלמדים אותו עתה.

אִי הָכִי, פָּרִים נַמִּי, עַל חֵטְא הוּא דְּאַתֵּי וְחָלְשָׁא דַּעְתֵּיהּ. פירוש שחוששש שיש להם חטאים הרבה וירבו המקטרגים לקטרג ואז לא יצליח במעשיו בעבודת היום.

דף יט:

וְהֵן פּוֹרְשִׁין וּבוֹכִין, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הַחוֹשֵׁד בִּכְשֵׁרִים לוֹקֶה בְּגוּפוֹ. ראה דְּמָעוֹת גימטריא [520] כמנין **כָּשֵׁר**, לכך בוכין שמא חשדו אדם כשר.

דף כ.

בְּיוֹמָא דְּכִפּוּרֵי לֵית לֵיהּ רְשׁוּתָא לְאִסְטוּנֵי. ומפורש במדרש דאדרבה מלמד זכות ומדבר בשבח ישראל. ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב (איוב יד, ד) '**מִי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא**' דהיינו טהור אלו דברים של זכות מטמא '**לֹא אֶחָד**?' בתמיה הוא יום כיפור שהוא יום אחד המיוחד בשנה.

וְהָיָה קוֹלוֹ נִשְׁמַע בְּשָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת. הקשה הריטב"א ז"ל ממה שאמר במסכת תמיד (משנה תמיד ג, ח) 'מיריחו היו שומעין קול גביני כרוז' דנמצא היה קולו נשמע בעשרה פרסאות? ונראה לי בס"ד מה שאמר כאן וְהָיָה קוֹלוֹ נִשְׁמַע בְּשָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת היינו לכל אדם, ומה שאמר בתמיד דהיה נשמע מן יריחו, לאו לכל אדם אלא לאותם החזקים בחוש השמע מאד שיזדמן לפעמים נמצאים שם בני אדם כאלו ושומעין קולו, וגם זה בזמן שהיה מגביה קולו ביותר.

אך קשא כיון דהיה זה דרכו תמיד שנשמע קולו בשלשה פרסאות, מה חידוש מצא בו אגריפס המלך בשמעו בשלש פרסאות ששיגר לו מתנות?

ונראה לי בס"ד כי אגריפס היה בא בדרך והיה יגע הרבה וכל אדם עיף ויגע יהיה לו חלישות בכל החושים שלו, ולכן כיון שהיה יגע ושמע ברחוק שלש פרסאות, שיער בדעתו שאם לא היה יגע היה שומע קולו ברחוק ששה פרסאות, ולכן נתפלא עליו ושגר לו מתנות. וטעם המתנה שנשא חן בעיניו על אשר היה מכבד את ה' בכרוז זה שלא לצורך כי הכרוז היה בעבור הנמצאים בירושלים, ומה צורך להשמיע קולו למקום רחוק להטריח עצמו בזה.

וַאֲף עַל גַּב דְּהָכָא אִיכָּא חוּלְשָׁא, וְהָכָא לֵיכָּא חוּלְשָׁא. פירש מהרש"א ז"ל הכונה הָכָא אִיכָּא חוּלְשָׁא דתענית וְהָכָא לֵיכָּא חוּלְשָׁא דתענית, דמעשה אַגְרִיפַּס הוה בחול, וכאשר

הכריח מהרש"א. ורבים מקשים אמאי הוצרך לדקדק הכרח זה, דלא הוה עובדא ביום הכיפורים כדי לפרש כן, לימא דהאי עובדא דאגריפס הוה בכרוז של יום הכיפורים, והוא היה מהלך בדרך בערב יום הכיפורים, ולא היה יכול להגיע לירושלים ביום תשיעי לעת ערב, והוכרח לשבות בליל יום הכיפורים במקום שהיה רחוק שלש פרסאות, ובאותו מקום שמע הכרוז שהיה ביום הכיפורים? ומה שאמר הָכָא לֵיכָּא חוּלְשָׁא, כי הכרוז היה בלילה, ועדיין ליכא חולשה דתענית כמו עת הודוי שהיה ביום?

ונראה לי בס"ד אי אפשר לפרש דבלילה ליכא חולשה, דאף על גב דליכא חולשה מצד האכילה, איכא חולשה מצד הצמא, כי האדם ירגיש בצמא בלילה אחר אכילתו יותר מן היום, וכאן לענין הקול חולשא דצמא קשה לו יותר, כי יהיה יובש בלשונו וידבק לשונו לחכו. **ועוד** הכרוז היה בסוף הלילה וכיון דיודע שהיום כולו יהי' בתענית ירגיש גם בצער האכילה מחמת הצום כנראה בנסיון שהאדם ביום התענית ירגיש בצער הצום מן הבוקר. **ועוד** דאם כונתו לומר דבלילה הוא קרוב לאכילה וליכא חולשה דתענית, אם כן ב' הדברים נכללו בדבר אחד דאמר הכא יממא והכא ליליא.

וְהַיְנוּ דְּקָאָמַר נְבוּכַדְנֶצַּר: "**וְכָל דָּיְרֵי אַרְעָא כְּלָא חֲשִׁיבִין**". פירוש אין לפרש האי 'לָא' דקאמר נְבוּכַדְנֶצַּר לשון העדר הוא, כמו ענין 'לֹא' שבמקרא שהוא רוצה לומר אין להם חשיבות, דאם כן הוה ליה למימר 'וְכָל דָּיְרֵי אַרְעָא לָא חֲשִׁיבִין' ומאחר דאמר 'כְּלָא' שמע מינה האי 'לָא' הוא שם דבר, והיינו דקאי על חִירְגָא דְּיוֹמָא דשמיה 'לָא':

דף כא.

רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּשְׁנָה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: עַד שֶׁיְּשַׁלֵּשׁ. נמצא ג' סברות יש בזה, תנא קמא סבירא ליה עד שיקרא קול ראשון דהא סתמא קאמר 'הַיּוֹצֵא לַדֶּרֶךְ קוֹדֶם קְרִיאַת הַגֶּבֶר דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ' משמע דסגי בקריאה חדא, ולפי זה שלשה סברות אלו רמוזים בשם הַתַּרְנְגוֹל שנקרא **גֶּבֶר**, תנא קמא סבר עד שיקרא קול ראשון, וזה נרמז באות ר' של **גֶּבֶר** שהוא ראשי תיבות **ר**אשון, ולרבי יאשיה עד שישנה, ונרמז באות ב' של **גֶּבֶר**, וליש אומרים עד שישלש, וזהו ג' של **גֶּבֶר**, ונראה דברי כולם אמת דרבי יאשיה מודה לתנא קמא דסגי בקול ראשון, אך סבירא ליה אם המתין עד שישנה עדיף, וליש אומרים אם המתין עד שישלש עדיף טפי.

דף כב:

אִם גְּדוֹלִים חֲטָאוּ, קְטַנִּים מֶה חָטְאוּ! מִיָּד יָצְאת בַּת־קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: "אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה". נראה לי בס"ד אם תוסיף מספר קטן שבמספר שהוא מספר אחד, על אות הקטן שבאותיות **צַדִּיק** שהוא אות ד' יהיה אות ה' ואז אותיות צדיק יהיו אותיות **צוֹקֵה** רמז שאם יצא הצדיק בענייני הצדקות אפילו מדרגה אחת מן הגבול הראוי לו אז יפול בצוקה, וכן הענין בשאול המלך ע"ה שיצא מן הגבול מעט נפל בצוקה, שעל ידי כך נטרד ממלכותו. ואומרם **אַל תִּרְשַׁע הַרְבֵּה** דבאותיות רשע לא יש מספר אחדים ואות הקטן שיש בו בעשרות הוא, שהוא שבע עשרות, ואם תוסיף עליו עשר לעשותו שמונה עשרות יהיה אות פ' ואז אותיות **רָשָׁע** יהיו **רָשָׁף** והמזיקין נקראין רֶשֶׁף, וכן היסורין נקראים רֶשֶׁף כמו שנאמר בגמרא דברכות (ברכות ה.) על פסוק (איוב ה, ז) 'וּבְנֵי רֶשֶׁף יַגְבִּיהוּ עוּף' אין רשף אלא מזיקין, וגם דרשו שם אין רשף אלא יסורין, וכאן דרשינן לתרווייהו שאם יחטא יותר מגבול הרשעים הנהוגים בעולם, ילקה במזיקין וילקה ביסורין בר מינן, ולזה אמר אַל תִּרְשַׁע הַרְבֵּה.

דף כח:

צְלוֹתֵיהּ דְּאַבְרָהָם, מְכִי מָשַׁחֲרֵי כְּתָלֵי. הקשו התוספות ז"ל והלא יצחק תיקן מנחה והוה ליה למימר 'צְלוֹתֵיהּ דְּיִצְחָק'?

ונראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל (שער הכוונות דרושי תפילת המנחה דרוש ב) דמה שאמר בזוהר הקדוש (זוהר חלק ב' תרומה קסו:) ש"י עלמין דשריין תחות כורסיא הם ר"ז בסטרא דימינא וק"ג בסטרא דשמאלא הכונה דאותם ק"ג עולמות הם גימטריא 'מִנְחָה' [103], לפי שהם מתעוררים אחר חצות היום אשר מתעורר שמאלו של יצחק, ולכן נקראת תפלת המנחה, וכונתינו לתקן ק"ג עולמות אלו של סוד המנחה לעשותם חסד בסטרא דאברהם עיין שם, ובזה ניחא דקרי לתפלת המנחה על שם אברהם, כי כך כונתינו ומאווייננו לעשותה חסד בסטרא דאברהם.

ובסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** פרשתי בס"ד, תלה המנחה באברהם שתיקן שחרית מפני דידוע דקריאת שמע במנחה ליכא, אך קריאת שמע דשחרית שקודם העמידה מספקת לתפילת המנחה גם כן כמו שאמר רבינו האר"י ז"ל, ולכן תלה המנחה באברהם שתיקן שחרית עיין שם, ובזה יובן בס"ד מה שאמר אברהם אבינו ע"ה (בראשית כב, ה) 'וַאֲנִי וְהַנַּעַר' הוא יצחק 'נֵלְכָה עַד כֹּה' זו קריאת שמע דשחרית שיש בה כ"ה אתוון דיחודא בפסוק שמע ישראל, 'וְנִשְׁתַּחֲוֶה' בתפלת שחרית להמשיך התיקון והאורות על ידי קריאת שמע

לצורך שחרית, 'וְנִשּׁוּבָה אֵלֶיכֶם' בתפילת המנחה באותה קריאת שמע עצמה שתספיק בעד שניהם.

דף כט.

מָה אַיָּלָה זוֹ, כָּל זְמַן שֶׁמַּגְדֶּלֶת, קַרְנֶיהָ מַפְצִילוֹת, אַף צַדִּיקִים כָּל זְמַן שֶׁמַּרְבִּים בִּתְפִלָּתָן, תְּפִלָּתָן נִשְׁמַעַת. נראה לי בס"ד הכונה בתפילת חובה שהם שמונה עשרה נעשה זווג עליון למעלה, וגדול כח הצדיקים כָּל זְמַן שֶׁמַּרְבִּים בִּתְפִלָּתָן ביום שמתפללין נדבה מלבד החובה גם כן תְּפִלָּתָן נִשְׁמַעַת למעלה שיהיה על ידה זווג עליון כמו בתפלת חובה.

דף לג.

עָלֶיהָ הַשְּׁלֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם. נראה לי בס"ד ידוע כָּל הַקָּרְבָּנוֹת הם תיקון המלכות שהיא בחינת שם 'אָדנָי' [65] שמספרו ס"ה ויש בו כ"ד צרופים וזה נרמז באותיות הסמוכים לאותיות 'עוֹלָה' שהוא התמיד כי למעלה מן ע' יש ס' ולמעלה מן וא"ו יש ה' הרי ס"ה מספר שם אָדנָי ולמעלה מן ל' של עוֹלָה יש כ' ולמעלה מן ה' של עוֹלָה יש ד' הרי כ"ד רמז לכ"ד צרופים של שם אָדנָי, נמצא באותיות שקודם עולה נרמז שם אָדנָי במספרו ומספר צרופיו שהוא במלכות שתיקון הקרבנות הוא בה. ולזה אמר 'וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעוֹלָה, וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים' עָלֶיהָ הַשְּׁלֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם, 'עָלֶיהָ' דייקא, כלומר ברמז הרמוז עליה של הָעוֹלָה שהוא שם אָדנָי הַשְּׁלֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם שכולם באים לתקן שם.

דף לה:

הֲרֵינִי חוֹבַשְׁתְּךָ בְּבֵית הָאֲסוּרִין. נראה לי בס"ד דדברים אלו באים ויוצאים ממנה על פי סדר הנהגתו עמה, שהיא רוצה שישאר כל היום לפניה בחצר הפנימי ובחדר שלה אפילו שאין לו עסק שם, והוא היה נשמט ויוצא כל שעה לחצר החיצון כדי שלא תראה אותו, ובעבור שהיה מצערה בכך אמרה לו **הֲרֵינִי חוֹבַשְׁתְּךָ בְּבֵית הָאֲסוּרִין!** שלא תזוז ממקומך אמה אחת ולא תראה בני אדם עוד בחוץ, ואמר לה 'ה' מַתִּיר אֲסוּרִים'. גם עוד היא רוצה שילך לפניה בקומה זקופה שתראה צורת פניו היטב, והוא כאשר היה מוכרח לילך לפניה בשביל איזה עסק ושמוש היה כופף קומתו כדי שיהיו עיניו מביטות בקרקע ואין צורת פניו נראין לה היטב, ולכן בעבור שהיה מצערה בכך היתה אומרת לו **הֲרֵינִי כּוֹפֶפֶת קוֹמָתְךָ** בְּעוֹל בַּרְזֶל אֲשֶׁר אַנִּיחַ עָלֶיךָ והוא משיב לה 'ה' זוֹקֵף כְּפוּפִים' גם עוד

כשהיתה מדברת עמו לאיזה צורך דאז היה מוכרח להרים ראשו מהביט בקרקע להיות פניו כנגדה לשמוע דבריה ולראות מה שמורה לו באצבעותיה, אז סוגר עיניו ופותחן מעט כדי שלא יסתכל בה היטב ורק פותחן כדי הצורך והיא רוצה שיפתח עיניו היטב, לכן בעבור שהיה מצערה בכך היתה אומרת לו **הֲרֵינִי מְסַמֵּאת עֵינָיִךְ** אשר אתה סוגרם לפני והוא משיב 'ה' פּוֹקֵחַ עִוְרִים'.

דף לז.

בְּשָׁעָה שֶׁאֲנִי מַזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתֶּם "הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹקֵינוּ". פירוש תאמרו בשכמל"ו [בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד]. יש להקשות מהיכא נודע דקאי על בשכמל"ו? ונראה לי בס"ד דכתבו המפרשים ז"ל אותיות בשכמל"ו נגדלים מן שם הוי"ה, שאותיות אלו הם סמוכים לשם הוי"ה במקראות דהיינו אות ב' בכתוב (שמות יד, לא) 'וַיַּאֲמִינוּ **בַּה'**', ואות ש' בכתוב (תהלים קמד, טו) '**שֶׁה'** אֱלֹהָיו', ואות כ' בכתוב (תהלים קיג, ה) '**כַּה'** אֱלֹהֵינוּ', ואות מ' (בראשית כד, נ) '**מֵה'** יָצָא הַדָּבָר', ואות ל' (תהלים יג, ו) 'אְשִׁירָה **לַה'**', ואות וא"ו בכתוב (שמות יג, כא) 'וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם', וחוץ משש תיבות אלו לא יש אותיות נטפלים לשם הוי"ה ב"ה מלפניו, נמצא באלו נגדלה אותיות השם ב"ה, שגם אותיות אלו המה יהיו קודש שאינם נמחקים, ולפי זה יש לפרש שפיר אומרו הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹקֵינוּ על בשכמל"ו, כי באותיות יש הגדלה לשם אלהינו בענין קדושת השם.

ומה שאמר **אַתֶּם תְּנוּ בְּרָכָה**, נראה לי בס"ד בְּרָכָה 'רב כה' זה יחוד בשכמל"ו שהוא יחוד המלכות שנקראת 'כה' שבו תתרבה ותגדל.

דף לח.

פַּעַם אַחַת מָצָאתִי אֶחָד מִבְּנֵי בְּנֵיהֶם, אָמַרְתִּי לוֹ: אֲבוֹתֶיךָ בִּקְּשׁוּ לְהַרְבּוֹת כְּבוֹדָם וְכוּ'. קשא והלא הם שלא רצו ללמד, כונתם היתה בשביל כְּבוֹד הַמָּקוֹם, שלא יעשו כן בבתי עבודה זרה, ועוד אומרו עתה כְּבוֹד מָקוֹם בְּמְקוֹמוֹ עומד, והלא עתה חרב בית המקדש ואין מקיימים מצות הקטורת?

ונראה לי בס"ד מה שאמר בִּקְּשׁוּ לְמַעַט כְּבוֹד הַמָּקוֹם, הוא על אשר שלחו להם חכמים אחר כך שיבואו ויעשקו ולא באו עד שכפלו להם שכרם, ומה דבני ובני נשארה מצות ההקטרה בחסרון מעלה עשן, מחמת שנתנו עיניהם בממון להרבות שכרן.

ומה שאמר **עַכְשָׁיו כְּבוֹד מָקוֹם בְּמְקוֹמוֹ**, כי אף על פי שחרב בית המקדש עושין הקרבה במקדש של מעלה, ועוד גם למטה הלימוד שלם, הרי הוא כמעשה ממש דכתיב (הושע יד,

ג) 'וּנְשַׁלְּמָה פָּרִים שְׂפָתֵינוּ', וכתיב (ויקרא ז, לז) 'זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה' (מנחות קי.) כל הקורא בפרשת עולה כאלו הקריב עולה וכו' ונמצא כְּבוֹד מָקוֹם בִּמְקוֹמוֹ.

דף לח:

מַאי הִיא? **אָמַר רַבִּינָא: דְּלָא מַסְקִינָן בִּשְׁמַיְהוּ.** התוספות ישנים הקשו מישמעאל עיין שם. ונראה לי בס"ד דישמעאל שאני, כיון דאברהם אבינו ע"ה התפלל עליו בפירוש (בראשית יז, יח) 'לוּ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ' והשיב לו הקב"ה 'וְלִישְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה בֵּרַכְתִּי אֹתוֹ' נמצא שם זה נתברך מפי השי"ת, ועוד נמי קריאת שמו היתה מאת השי"ת על ידי המלאך שאמר להגר (בראשית טז, יא) 'וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי שָׁמַע ה' אֶל עָנְיֵךְ' לכן שם זה אינו דומה לשאר שמות של רשעים, אפילו אם נאמר לא עשה תשובה אחר כך.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: צַדִּיק מֵעַצְמוֹ וְרָשָׁע מֵחֲבֵרוֹ. נראה לי בס"ד הכונה הצדיק אף על פי שיש לו יצר הטוב שמיעצו לטובה ועל ידי כך הוא הולך בדרך הטובה, ועוד כי באמת השי"ת הוא העוזר לו כמו שאמרו רז"ל (קידושין ל:) 'יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו' עם כל זה נחשב לו כאלו נעשה צדיק רוצה לומר מכחו ועוצם ידו בלתי עזר, וכמו שאמרו רז"ל בגמרא דסוכה (סוכה נב.) לעתיד נדמה יצר הרע לצדיקים כהר ובוכין ואומרים איך כבשנו הר זה! והקב"ה אומר בני גם אני תמה איך יכלתם לכבוש הר כזה, ולזה אמר צדיק עושה הקב"ה עמו חסד שיחשוב לו שהוא צדיק מעצמו כלומר מכחו ועוצם ידו, ועל ידי כך יתן לו שכר שלם, אך הרשע כדי להקל מעליו העונש יחשוב לו שנעשה רשע מחמת חבירו, זה היצר הרע שנקרא חבר לזה האדם החוטא שנתחבר עמו, דכתיב (משלי כח, כד) 'חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית' וכמו שאמרו לעיל (יומא. יט:) אמר לו אליהו זכור לטוב לרב יהודה אחוה דרב סלא אמריתו אמאי לא אתי משיחא והאידנא יומא דכפורי הוא ואבעול כמה בתולות בנהרדעה, אמר ליה קב"ה מאי אמר, אמר לו (בראשית ד, ז) 'לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ', פירש רש"י ז"ל **יצר הרע הוא המחטיאם בעל כרחם**, נמצא תולה הרשעות של הרשע ביצר הרע כדי להקל עליו העונש ותולה אותו יותר ביצר הרע המתהווה מן התולדה, שזה יבא מהלידה ונקרא חבירו ממש.

ובני ידידי כה"ר יעקב נר"ו פירש צַדִּיק מֵעַצְמוֹ אין דנים אותו לגבי גדול ממנו, דאם כן ימצא חסר הרבה, והרשעים דנים אותו לגבי רשע הגדול ממנו כדי שלא תהיה רשעתו גדולה, וכל זה בחסדו יתברך, עד כאן דבריו נר"ו.

מִקִּלְלָתָן שֶׁל רְשָׁעִים אַתָּה לָמֵד בְּרָכָה שֶׁל צַדִּיקִים. בזה יובן בס"ד (איוב יד, ד) 'מִי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא' שתלמד ברכתו של טהור הוא הצדיק, מן קללתו של טמא הוא הרשע 'לֹא אֶחָד?' בתמיהה, כלומר מן אברהם הנקרא אֶחָד דכתיב ביה (ישעיה נא, ב) 'אֶחָד קְרָאתִיו' אתה למד ברכה של צדיק מקללה של רשע.

אֲפִלּוּ בִּשְׁבִיל צַדִּיק אֶחָד עוֹלָם נִבְרָא, דִּכְתִיב: "**וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב**". פירוש בריאת העולם הזה היתה בהבדלה שהבדיל אלהים בין האור ובין החשך, וקאמר הכתוב (בראשית א, ד) 'וַיַּרְא אֱלֹקִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹקִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ', פירוש וַיַּרְא אֱלֹקִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב זה הצדיק שהוא אור הנקרא טוֹב ובעבורו נברא העולם הזה בהבדלה שהבדיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ, כי הבריאה נשלמה בהבדלה זו, ופשט המאמר הכי הוא: בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ יען כי וַיַּרְא אֱלֹקִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב זה הצדיק בעבורו ברא השמים והארץ.

כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ רֹב שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם וְלֹא חָטָא, שׁוּב אֵינוֹ חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "**רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר**". פירש מהרש"א דריש רַגְלֵי מלשון רגילות כיון שהרגיל אדם עצמו להיות חסיד, והוא דוחק דמנא ליה דבעי רוב ימיו דילמא בשתי שנים או שלש שנים הוי רגיל דהא בעלמא בשתים ובשלש פעמים חשיב רגיל, וכן כאן בשלש שנים שנזהר ולא חטא חשיב רגיל, ולמרבה נימא בעשר שנים, ומנא ליה דזה תלוי ברוב ימיו?

ונראה לי בס"ד דידוע שיש לאדם צלם מלביש גופו מראשו ועד רגליו וזה הצלם הוא כמו גופו ממש דכל מה שיש בגוף ראש וידים ורגלים וכל האברים יש בזה הצלם, וידוע מה שכתב רבינו האר"י ז"ל בעץ חיים שער הצלם פרק א' שהצלם הזה נקרא 'מדת ימי האדם' כי כפי מספר הניצוצות של הצלם הזה ככה הוא מספר שנות חיי האדם ההוא והיום שאינו עושה בו מצוה נשאר פגום הניצוץ של הצלם שהוא כנגד אותו היום עיין שם, נמצא חלק גוף האדם הזך שהוא הצלם שלו הוא כנגד שנות חייו של אדם שיש בו מספר ניצוצות כנגד סך שנות חייו וימיו, וידוע דהאדם חלוק לשתי חלוקות שהם רישא וגופא, וחלק הנקרא גוף הוא מן הכנפיים עד הרגלים כל זה החלק נקרא גופא, ולמעלה ממנו נקרא רישא, אך זה החלק הנקרא בשם גופא רובו של החלק הזה הוא נקרא בשם רגלים, כי הרגלים מתחילין מן העגבות ושוק וירך עד האצבעות והעקב, ונמצא חלק זה של גופא רובו מתייחס לרגלים, והרי הרגלים הם רובו של גוף, ולפי האמור שבגוף הזך הנקרא בשם צלם יש בו ניצוצות כנגד מספר שנותיו וימיו של אדם, נמצא בחלק הזה המתייחס לרגלים יש בו ניצוצות כנגד רוב שנותיו וימיו, ועל כן כיון שאמר הכתוב

'רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר' שזכר הרגלים שיש בהם ניצוצות כנגד רוב ימיו של אדם, שמע מינה דקאמר כיון שעברו רוב ימיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא שהקב"ה שומרו.

בָּא לְטַמֵּא פּוֹתְחִין לוֹ, בָּא לְטָהֵר מְסַיְּעִין אוֹתוֹ. קשא אם פּוֹתְחִין לוֹ אם כן מְסַיְּעִין אוֹתוֹ בטומאתו דהפותח פתח החצר לגנב הרי זה מסייעו בגניבה?

ונראה לי בס"ד דזה איירי בכהן גדול דהמעשה שהיה וכיוצא בה שהובאה בנחל אשכול בהלכות מילה שמצא באגרת לר"י יעבץ ראובן ושמעון ירדו באניה לבא אל ארץ משפחתם ויהי סער גדול בים, ויחתרו המלחים לבא אל חוף ארץ שפאניה בעת השמד, וכאשר כלה שבר שני האחים זה כמה ימים אחזם בולמוס בבואם אל ארץ גזרה ויפגע ראובן בבית מחוץ לחומת העיר, ויחמלו עליו ויתנו לו שם בשר לאכול ותאורנה עיניו, ושמעון גם הוא הלך אל בית אשר בעיר ויושם לפניו לאכול ויאכל, ובהיותם עיפים חלשים ונכאי רגלים, ישבו שם ימים אחדים בלי הגד כי יהודים הם מפני הגזרה, ויהי כשב רוחם וידעו כי יש בכחם ללכת, ויברכו את בעלי הבתים אשר גמלו עמם חסד וילכו, וטרם יפרדו התוודע אל ראובן בעל הבית אשר גמל עמו חסד, ויאמר לו הכרת פניך ענתה בך כי אתה יהודי, דע אחי כי אני כמוך, ומן היהודים האנוסים אנכי, ואני וכל אנשי ביתי שומרים מצות ה' בסתר, ובמרתף מתחת לארץ אני שוחט ובודק, ונזהר מבשר בחלב, ועתה אל תעצב בעבור עצרך בביתי כי בשר פיגול לא בא בפיך!

אך שמעון ידע כי בבית נכרי ישב, שהוא רואה בעיניו מאכלם נבילות וטריפות ובשר בחלב, והוא אכל שם מפני פקוח נפש, ויהי בבואם אל עירם, הלך שמעון אל חכם עירו וישאלהו מה זאת עשה אלהים לי לעצרני בבית נכרי, ולאכול בשר טמא ואסור, ולרעי היטיב חסדו להזמינו בבית ישראל? וישיבהו דבר הגד נא לי ואל תכחד ממני אם מעולם לא אכלת דבר אסור בלי אונס, ויאמר אמת נכון הדבר, פעם אחת הלכתי עם נערים ביער וראיתי אוכלים לחם וגבינה ויין של נכרים והתאויתי תאוה גדולה אל הגבינה ואל היין, וטעמתי מעט מהם, ואמרתי יסלח נא ה' לעבדך בדבר הזה. ויען החכם ויאמר (תהלים קמה, יז) 'צַדִּיק ה' בְּכָל דְּרָכָיו' הנה רעך הטוב ממך, מעולם לא בא בפיו דבר אסור, וישמרהו השי"ת מן התקלה, גם בעת צרה ואונס, אבל אתה כבר עברת את פי ה' בלי אונס, לא יקרת בעיניו לעשות לך נס להזמין לפניך בית יהודי בתוך בתי נכרים הרבים, עד כאן דבריו עיין שם.

ובזה מובן בס"ד הכתוב (תהלים א, א) 'אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד' והכונה היא מפני שֶׁלֹּא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים מעיקרו לעבור על דברי תורה בשאט בנפש בלי אונס, לכן בְּדֶרֶךְ חַטָּאִים בזמן האונס לֹא עָמָד, שהזמין לו השי"ת

בית ישראל שיכנס בו, ולא יאכל דבר אסור.

ובזה פרשתי בס"ד הענין בבוא אברהם אבינו ע"ה למצרים, (בראשית יב, יא) 'וַיֹּאמֶר אֶל שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה אָתְּ' דהקושיא כאן ידועה איך שרה אבינו ע"ה שהיתה מן ארבע יפיפיות שבעולם, ונשואה לאברהם אבינו ע"ה, שנים הרבה יותר משבעים שנה לא ידע אברהם אבינו מיופיה שהיה מבהיל הרעיון, וכי היתכן שהיה מדבר עמה בהסגר עינים?!

אך הכונה כי בבואו למצרים קודם שנכנס ראה כי אותו מקום הוא סכנה לערוה דודאי יאנסו אותה, על כן צריך לחזור לאחוריו ולא יכנס למצרים אך שם על לבו להביט במנהג ומהלך שרה אבינו ע"ה בדרך הצניעות מעת שנשאת לו אם היתה נזהרת כל ימיה לעשות חסידות גדולה מצד הצניעות בקצה האחרון, שאם היתה כך ודאי ראוי שיסמוך על הנס ויכניסה למצרים וברור שלא יקראנה אסון, אבל אם נמצא בה לפעמים איזה קלות ח"ו בדרך הצניעות קשה לסמוך על הנס ולהביאה למקום הרע ההוא, ומוכרח לחזור לאחוריו, ואחר שהביט והסתכל על כל ימים שעברו וראה שהיתה מתנהגת בחסידות גדולה כל ימיה מצד הצניעות ולא נמצא בה קלות בחסידות זו אפילו פעם אחת, ואפילו בשעת הדחק והאונס, אז בטח לבו לסמוך על הנס ולהביאה למצרים, ובודאי לא יצא תקלה שיעשה לה הקב"ה נס להצילה, וזהו שנאמר **הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי** בשכלי בהבטתי והסתכלותי **כִּי אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה אָתְּ**, רוצה לומר יפה את בחסידות של צניעות להזהר מן מראה עינים של אחרים שלא ראו אותך זרים ולא ראית אותם, לכן אני סומך על הנס להביאך מצרימה על פי אופן זה שתאמרי **אֲחֹתִי אָתְּ לְמַעַן יִיטַב לִי בַּעֲבוּרֵךְ** שלא יהרגוני, דבטוח אני מצד קלקול וטומאה שישמרך ה', ואז לא יהיה לי עון בביאה זו שאני מביאך כאן אלא **וְחָיְתָה נַפְשִׁי בִּגְלָלֵךְ**.

ובזה מובן שפיר המאמר כאן **בָּא לִטַּמֵּא** שטמא עצמו בשאט הנפש בלתי אונס והכרח, כאותו האיש שאכל גבינה ושתה יין של נכרים שהתאוה להם בלי אונס והכרח, אז זה האדם כשיקרה לו אחר כך איזה אונס לאכול איסור, כי נזדמן לו מקרה שאחזו בולמוס של אכילה, דמשום פקוח נפש אנוס הוא באכילת איסור, **פּוֹתְחִין לוֹ** שערי חצירות של נכרים לאכול שם מפני פקוח נפש, ולא נעשה לו נס כחבירו שהזמינו לו בית ישראל ואכל מאכל כשר, אך **הַבָּא לְטַהֵר** כאותו ראובן שנזהר לבלתי יאכל איסור מימיו ברצונו, הנה כשאירע לו אונס של בולמוס דמותר לו לאכול איסור **מְסַיְּעִין אוֹתוֹ** להזמין לפניו בית יהודי ויאכל דבר כשר.

ובזה יובן נמי מאמר הברייתא אחרי זה **מְטַמֵּא עַצְמוֹ מְעַט, מְטַמְּאִין אוֹתוֹ הַרְבֵּה**, כאותו

שמעון שֶׁטִּמֵּא עַצְמוֹ מֵעַט באכלו מעט גבינה ומעט יין, פעם אחת בימיו בשאט הנפש בלי אונס אלא ברצונו דלא אכל אלא פעם אחת וגם איסור דרבנן, מְטַמְּאִין אוֹתוֹ הַרְבֵּה שנפל ביד כוחות הטומאה לאכול כמה פעמים וגם אכילה של איסור תורה נבילות וטריפות ובשר בחלב. והשי"ת ברחמיו ישמרנו מכל מכשול ויעזרנו על דבר כבוד שמו, אמן כן יהי רצון.

דף לט.

הַצְּנוּעִין מוֹשְׁכִין אֶת יְדֵיהֶם. הא דקרי להו בשם 'צְּנוּעִין' ולא אמר חסידים או כשרים או הגונין, נראה לי בס"ד רצונו לומר שהיו מוֹשְׁכִין אֶת יְדֵיהֶם בִּצְנִיעוּת, באופן שאינו ניכר לעיני הרואים שהם אין רצונם לאכלו, דחיישי לכבוד הלחם הקדוש שלא לזלזל בכבודו. ועוד נראה לי דקרי להו 'צְּנוּעִין' רוצה לומר שהם דרכם להיות צנועין באכילתם בכל פעם, שאין אוכלין להדיה לפני הכל, ולכך היו מושכין ידיהם ממנו ולא חיישי פן יהיה מזה זלזול ללחם, שנראה כאלו הם מואסים אותו.

ומה שאמר **הַגַּרְגְּרָנִין נוֹטְלִין וְאוֹכְלִין** הכונה אחר שאלו מושכין ידיהם מחלקם שאין נוטלין אותו לאכלו, אז הַגַּרְגְּרָנִין נוֹטְלִין חלקם של אלו וְאוֹכְלִין אותו וקרי להו 'גַּרְגְּרָנִין' שלקחו מאליהן ונראה לי דגרגרן לשון גרירה דלא סגי ליה בשלו אלא גורר משל אחרים ואוכל.

וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁנָּטַל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרוֹ וְהָיוּ קוֹרְאִין אוֹתוֹ "בֶּן חַמְצָן" עַד יוֹם מוֹתוֹ. הקשה הרי"ף הוה ליה לקראו 'חַמְצָן' ולמה קראוהו 'בֶּן חַמְצָן'?

ונראה לי בס"ד כי הוא לא היה גוזל לחטוף חלק חבירו בדרך גזלה, אלא היה יודע שחבירו הוא מן הצנועין שברור לו שימשוך ידו מחלקו, לכך היה מקדים ליקח חלק חבירו זה קודם שיקדמנו אחר, וזה גרע מן גרגרן כי גרגרן אינו לוקח חלק חבירו אלא עד שיראה שמשך ידו ממנו, אבל זה לוקח חלק חבירו קודם שראה שמשך ידו ממנו, ולכן חַמְצָן ממש לא מקרי כי הוא לא לקח חלק חבירו, אלא בעבור שידע בבירור שחבירו ימשוך ידו ממנו, ואם לא היה יודע כן לא היה לוקח דלאו גזלן הוא, אבל נקרא 'בֶּן חַמְצָן' שהוא מדרגה שנית לחמצן הואיל שלקח קודם שמשך חבירו ידו, דלעיני הרואין נראה גזלן.

דף לט:

לְאַחַר מַפַּלְתּוֹ שֶׁל סַנְחֵרִיב, יָצָא חִזְקִיָּה, וּמָצָא בְּנֵי מְלָכִים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין בִּקְרוֹנוֹת שֶׁל זָהָב, הִדִּירָן שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה. פירוש כאשר בא סנחריב על ירושלים, בא בחיל כבד והביא עמו כמה מלכים עם חיילותיהן לעזרו, וגם בני מלכים אלו שהיו עשירים גדולים באו עמו לעזרתו, ובלילה כאשר יָצָא מַלְאַךְ ה' וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר (מלכים ב' יט, לה) ונמצאו בַּבֹּקֶר פְּגָרִים מֵתִים שלא השאיר מהם אלא עשרה, שהם סנחריב ובניו ונבוכדנצר ונבוזראדן ועוד, וכמו שאמרו רז"ל כדכתיב (ישעיה י, יט) 'וְנַעַר יִכְתְּבֵם' הנה נשארו בני מלכים אלו עם עבדיהם שלא נגפם המלאך כדי שיראו הנס הפלאי בעיניהם, ובבוקר כשבא חזקיהו המלך ע"ה לראות בנס שעשה לו השי"ת, ויבז מחנה סנחריב, מצא את בני מלכים אלו שנשארו ולא נגפו, והם נשארו עומדים במקומן שלא ברחו כי בקשו להתגייר בראותם הנס הגדול והנורא הזה שעשה השי"ת בשביל ישראל!

אך חזקיהו המלך ע"ה לא רצה לקבלם בתורת גרים גמורים מטעם דאפשר שאין מתגיירים לשם שמים אלא בשביל להתכבד בכבודן של ישראל, וכמו שאמרו רז"ל (יבמות כד:) מהאי טעמא אין מקבלין גרים לימות המשיח, ומהאי טעמא לא קבלו גרים בימי שלמה המלך ע"ה, אבל לא דחה אותם לגמרי אלא קבלם בתורת גר תושב שלא לעבוד עבודה זרה דאסור לבא בקהל, ולא כמו גר צדק שהוא ישראל גמור, ונותנים לו אשה ישראלית, ולכן הם לא חזרו למקומן מאחר שפרשו מעבודה זרה, וגם לא ישבו עם ישראל בארצות יהודה, כיון דאין מותרים לבא בקהל ויהיה להם בושה בזה, על כן הלכו לאלכסנדרייא של מצרים עם עבדים שלהם שנשארו עמהם, וגם מה שקנו בעושרם עוד עבדים כי היה עמהם עושר מופלג, כי בזמן קדמון היה מנהגם כשיוצאין למלחמה מוליכין רוב עושרם עמהם, והם היו עצומים בעושר, ובנו שם מזבח לשם שמים.

מִפְּנֵי מָה אַתָּה מַבְעִית אֶת עַצְמְךָ? יוֹדֵעַ אֲנִי בְּךָ שֶׁסּוֹפְךָ עָתִיד לֵחָרֵב. פירוש אם אתה עושה כן להחריד אותנו כדי לעשות תיקון לדבר, הנה אני וכיוצא בי יודעין שסופך להחרב, ואין הרעשה זו שאתה מרעיש בפתיחת השערים צריכה לנו, ואם בשביל המון העם לא יתפעלו מהרעשה זו, ונמצא שאין בה תועלת וצורך אלא רק אתה מַבְעִית עַצְמְךָ.

לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'לְבָנוֹן'? שֶׁמַּלְבִּין עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. ידוע כל הלבנת עונות היא על ידי בינה שהיא סוד לב וכמו שכתב בפתיחת אליהו זכור לטוב 'בינה ליבא ובה הלב מבין' וידוע שיש בבינה נון שערי בינה, ולכן נקרא לְבָנוֹן על שם הבינה שהיא לב, ויש בה נו"ן שערי בינה, וזהו לְבָנוֹן חלק התיבה 'לב נו"ן' וכתיב (תהלים קל, ג) 'אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד' מִי ודאי.

מַה יַּעַר מְלַבְלֵב, אַף בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מְלַבְלֵב. נראה לי בס"ד הוצרך לעשות לבלוב בבית המקדש לרמוז דעבודה שבו תלויה בלב כהנים בעבודתם ובלב ישראל המביאין הקרבן שאם חשבו שלא לשמו פסלוהו, ולזה אמר אַף בֵּית הַמִּקְדָּשׁ 'מְלַבְלֵב' חלק התיבה לשתים וקרי בה מְלֵּב לֵב דהינו צריך להיות שלימות מלב הכהנים המקריבים, ומלב המביאין.

דף מה.

רַב אַשִׁי אָמַר: **חֲמִשָּׁה הֵן, וְכָל חַד וְחַד אִית בֵּיהּ "זָהָב" וְ"זָהָב טוֹב"**. פירוש אף על גב דשבעה שמות יש להם, עם כל זה מספר המינין שלהם הם חמשה, כי שם זָהָב ושם זָהָב טוֹב אין אלו מינין בפני עצמו, אלא כל אחד מן חמשה מינין הנזכר אם יש בו תערובת נקרא עליו שם זָהָב בסתם, ואם הוא מזוקק מאד שאין בו תערובת כלל נקרא זָהָב טוֹב. מיהו יש להקשות והלא יש זהב שהוא לבן ככסף שכהה מראהו, ונמצא עד עתה במלכות רוסיא ולמה לא מנאו כאן? ונראה לי דאפשר זה הוא 'זָהָב **אוֹפִיר**' דְּאָתֵי מֵאוֹפִיר.
והא דכתיב (שמות כה, יא) 'וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר' אין זה מין בפני עצמו אלא כל זהב מזוקק הרבה נקרא כן, ונראה לי שזה הזהב המצוי בזמן הזה בכל מקום היה נקרא מקודם 'זָהָב **שָׁחוּט**' שהוא רוצה לומר רך הרבה לגבי שאר מיני זהב, ועל כן עתה מערבים עמו מעט נחושת כדי שיתקשה ויתחזק. ומה שאמר בברייתא **בְּכָל יוֹם הָיָה זָהָב יָרוֹק** היינו שהיה זהבה מזה הזהב המצוי בזמן הזה שהיה נקרא בתחלה זהב שחוט, ורק גוון שלו נוטה לירוק שקורין בערבי אצפ"ר.

דף נג:

אָמַר לְהוּ: יְהֵא רַעֲוָא דִּתְרוֹם רֵישֵׁיךְ אַכּוּלָּהּ כְּרַכָּא. עיין בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** שכתבתי דהתלמיד נחשב רגל לרבו על דרך שהבן נקרא (סנהדרין קד.) כרעא דאבוה, וכן אמר (שמות יא, ח) 'צֵא אַתָּה וְכָל הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ' עיין שם, ובזה יש לפרש בס"ד הטעם שאומרים על חכם שלא היה יכול למצוא טעם לדבריו 'לא מצא ידיו ורגליו בבית המדרש' והיינו רגליו תלמיד גמור ידיו תלמיד חבר, ולכן עשה רבי יוחנן דמיון לרשב"ל בידים שלו שטפח ביד אחת ביום, שלא בא רשב"ל לבית המדרש ולא יצא קול, וטפח בשתי ידים ויצא קול. וזהו שנאמר לֹא מָצָא יָדָיו וְרַגְלָיו בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, כלומר לא מצא עזר וסיוע לא מצד תלמיד חבר ולא מצד תלמיד גמור.

וּמְשׁוּם רַבִּי שְׁמַעְיָה אָמְרוּ: שֶׁנּוֹתֵן שָׁלוֹם לְיָמִין, וְאַחַר כָּךְ לִשְׂמֹאל. הנה מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל שצריך לכרוע בנתינת השלום לימין ולשמאל ולפניו, ופרשתי בסה"ק בֶּן יְהוֹיָדָע בנתינת שלום לימין מושך שפע מחכמה שהיא בקו ימין, ובנתינת שלום לשמאל מושך מן בינה שהיא בקו שמאל, ובנתינת שלום לפניו מושך שפע מן הדעת שהוא בקו אמצעי עיין שם.

ונראה לי בס"ד כי בלעם חשב להתחזק מן ג' קוין אלו, דאפשר לומר שהיה במהלכו פונה ראשו וכורע תחלה לצד שמאל, ואחר כך לצד פנים ואחר כך לצד ימין, וטעה בזה שהגביר השמאל והפך הסדר וקלקל, כי העיקר הוא כאשר אנחנו עושין תחלה לימין ואחר כך לשמאל ואחר כך לפנים. ובזה יובן בס"ד (במדבר כג, ג) 'וַיֵּלֶךְ **שָׂפִי**' ראשי תיבות **ש**מאל **פ**נים ימין, עשה הסדר כך וזה הפוך, ולכן לא עלה בידו כלום בכריעות אלו, ולזה אמר (במדבר כד, ד) 'אֲשֶׁר מַחֱזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם' הוא ניבא על טעותו, ולא ידע מה ניבא מַחֱזֵה **שַׁדַּי** ראשי תיבות **ש**מאל **ד**עת **י**מין והוא סדר שלו, אך באמת הוא נֹפֵל בסדר זה שעשה, כלומר חסר מלשון (איוב יב, ג) 'לֹא נֹפֵל אָנֹכִי מִכֶּם'.

דף נד.

מַאי הֱוָה קָא עָבִיד? אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ: מִתְעַסֵּק בְּקַרְדֳּמוֹ הָיָה. קשה מה שאלה זו, מסתמא נכנס להביא עצים? ועוד מעיקרא מה לנו צורך לידע מַאי הֱוָה עָבִיד?

ונראה לי בס"ד כיון דהברייתא קאמר מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן אֶחָד שֶׁהָיָה מִתְעַסֵּק וְרָאָה אֶת הָרִצְפָּה, נראה שבא להודיענו שאותו העסק גלגל המאורע ההוא שאירע לו שהיה סיבה למיתתו, דאם לא כן למה האריך התנא למנקט שהיה מתעסק, הוה ליה למימר מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן שֶׁרָאָה אֶת הָרִצְפָּה מְשֻׁנָּה וכו', על כן ודאי בא ללמד דאותו העסק גלגל וסיבב מיתתו של זה, ולכן שאל **מַאי הֱוָה עָבִיד** דאם נכנס להוציא הוה ליה מתעסק במצוה וְשׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע ושלוחי מצוה אינם נזוקין? ותירץ נתגלגל אליו דבר זה מפני שהיה מתעסק בדרך שחוק וטיול וכן לא יעשה בבית האלהים, ולכך נתגלגל עליו דבר זה.

ומאן דאמר **נִשְׁמְטָה קַרְדֳּמוֹ** גם בזה פשע וחטא והיה לו להזהר במלאכתו לעשות קרדומו מהודק טפי שיצלח למלאכה, והוא עשאו רפוי, נשמט ונזרק בחוזק על הרצפה והכה על האבן שלמעלה מן הארון שבו הלוחות ששם התורה שהיא מארכת ימיו של אדם, ואיך יונח ברזל המקצר על המאריך.

וְנִרְאִין כִּשְׁנֵי דַּדֵּי אִשָּׁה. נראה לי בס"ד עשה הדמיון לדדים כי הנאת הולד מן הדדים יוצאה מבפנים, כי החלב יוצא מתוך הדדים, אבל הנאת הולד מידי אמו שמגדלתו בהם

ומשמשתו בהם יוצאה מבחוץ, ולכן אמו של רב ששת אמר לו עשה בשביל דדים אלו שינקת מהם ולא פרשה לו ידיה, ואמר לו עשה בשביל ידים אלו אשר גדלוך ושמשוך, כי זו הנאה מבפנים וזו הנאה מבחוץ, וכן ישראל עיקר הנאתם מן התורה שבארון מן הפנימיות שלה ולא מן הפשט שלה, כי רובן של הלכות הם באין ברמז בתוך דברי המקרא.

רְאוּ חִבַּתְכֶם לִפְנֵי הַמָּקוֹם, כְּחִבַּת זָכָר עִם נְקֵבָה. נראה לי בס"ד הכונה מנהגו של עולם האיש נהנה משמוש אשתו ומעשה ידיה יותר מכמה משרתים, וכן הקב"ה ערב לו מעשה ישראל יותר מן המלאכים, צא ולמד מסדר קדושה שעושים המלאכים בכל יום בקדושה ובטהרה, ועם כל זה קדושה שעושין ישראל ערב לו יותר כדאיתא בפרקי היכלות אמר הקב"ה אין לי הנאה בעולמי כשעה שישראל עומדין על רגליהם ועיניהם נשואות למרום ואומרים 'קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ' ולזה אמר רז"ל יש לישראל עם הקב"ה דין אשה ובעלה, והיינו לענין חבה שמחבב מעשיהם כאשר חביבין מעשה האשה בעיני בעלה, ולזה אמר **רְאוּ חִבַּתְכֶם לִפְנֵי הַמָּקוֹם, כְּחִבַּת זָכָר עִם נְקֵבָה** ולא כחבת אב עם בנו או אדון עם עבדו נאמן ביתו.

ומה שאמר **חִבַּתְכֶם** ולא אמרו אהבתכם, כי העונות יהפוך אותם הקב"ה לזכות על ידי עסק התורה שעוסקין ישראל בארבע חלקיה שהם פרד"ס [פשט, רמז, דרש, סוד], רמז לדבר העין נקרא חיבה, ואם תוסיף מספר ארבעה על אות וא"ו כנגד ד' חלקים של פרדס יהיה הוא"ו אות יו"ד, ואז אותיות חובה יהיו אותיות חיבה, ולכן אומרים רְאוּ חִבַּתְכֶם.

דף נד:

"**מִצִּיּוֹן מִכְלַל יֹפִי**", **מִמֶּנּוּ מַכְלֵל יְפִיּוֹ שֶׁל עוֹלָם**. הנה פשט המאמר הוא מפרש היופי הזה של העולם מכח רישא דקרא (תהלים נ, א) שאמר 'אֵל אֱלֹקִים ה' דִּבֶּר וַיִּקְרָא אֶרֶץ' ובסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** הוספתי הרמז בזה בתיבת יוֹפִי עצמה שהוא י"ו פִּי כלומר י"ו חלקים עיין שם.

דף נו:

אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָאָה לְרַבִּי חֲנִינָא: הַשְׁתָּא בְּרֵי טְמֵאִין אַתּוּן דִּכְתִיב: "טַמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ". קשא למה לא הביא לו הוכחה מפסוק בהושע דכתיב (הושע ו, י) 'נִטְמָא יִשְׂרָאֵל' וכן בירמיה כתיב (ירמיהו ב, כג) 'אֵיךְ תֹּאמְרִי לֹא נִטְמֵאתִי אַחֲרֵי הַבְּעָלִים לֹא הָלַכְתִּי רְאִי דַרְכֵּךְ בַּגַּיְא' וכן ביחזקאל איכא קראי דקרי להו טמאים?

ונראה לי בס"ד בכל הנך מקראות יש לומר טומאתם כטומאת הנדה שסופרת ז' נקיים

ונטהרת על ידי טבילה, כן הם טמאים בעונות ונטהרים על ידי תשובה, וכן מפורש ביחזקאל (יחזקאל לו, יז) 'כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה הָיְתָה דַרְכָּם לְפָנָי' לכן הביא פסוק **טֻמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ** דהיינו נדה שרואה דמים טמאים ושונים בראייתם לחשוב שהם מראות דמים טהורים, וזו תשאר בטומאתה ואינה נטהרת על ידי טבילה מאחר כי חושבת שהיא טהורה ודם זה אינו מטמא, אם כן נמצא מדמה לנדה שהיא טמאה ואינה נטהרת מטומאתה, וכן היא לא זכרה אחריתה כדי שתעשה תשובה ותטהר מטומאת העונות.

תָּא חֲזִי מַאי כְּתִיב בְּהוּ: "הַשֹּׂכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם", אֲפִלּוּ בִּזְמַן שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׁכִינָה עִמָּהֶם. יש להקשות לשון תָּא חֲזִי מושלל ההבנה והוה ליה למימר הָא כְּתִיב הַשֹּׂכֵן וכו'? ונראה לי בס"ד כונתו לומר מה שאמר הכתוב 'הַשֹּׂכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם' **תָּא חֲזִי** בעיניך דבר זה דהכא, דהא גם בזמן הזה שפסקה הנבואה אתה רואה בעיניך שלא פסקה רוח הקודש שיש כמה צדיקים מגידים עתידות ברוח הקודש השורה עליהם ועושים אות ומופת בנס, שבזה יש הוכחה גמורה ששורה שכינה בישראל, דהא שורה על הצדיקים אף על פי שיושבים בין הרשעים.

או יובן בס"ד אומרו **תָּא חֲזִי**, כלומר אל תתמה איך יתכן שיהיו האור והחשך שוכנים במקום אחד, כי השראת שכינה אור והטומאה חושך, הנה תָּא חֲזִי בעינים שהאור יוצא מן השחור שבעין שהוא חשך, וגם תראה בעין חלק לבן וחלק שחור עומדים זה בצד זה. ונראה דכונת המין בדבר זה לומר ראוי שלא תעסקו בתורה כי עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶם וּמְנַיִן אֲפִלּוּ אֶחָד וכו' וכנזכר באבות (משנה אבות ג, ו) ואיך תעסקו בתורה לגרום השראת שכינה ביניכם שאתם טמאים? והשיב לו דכתיב 'הַשֹּׂכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם' והיינו אותיות **טומאה** במלוי כזה **טי"ת וא"ו מ"ם אל"ף ה"א** אותיות המלוי שהם תוך הפשוט המה אותיות **יאלפו אמת** כלומר אפילו בתוך טומאה 'יאלפו אמת' זו תורה, דכתיב בה (משלי כג, כג) 'אֱמֶת קְנֵה וְאַל תִּמְכֹּר' שילמדו תורה, ולא יחושו אף על פי שבלימוד התורה יהיה השראת שכינה.

דף סז:

וְשָׁמָּא תֹּאמַר: מַעֲשֶׂה תֹּהוּ הֵן. הא דנקיט לשון תוהו כי דברי תורה אצל אומות העולם נחשבים דברי תוהו שהם תוהים ובוהים בדברי תורה שאין להם טעמים בה, ואמרת בס"ד רמז הכתוב (תהלים פג, ג) 'וּמְשַׂנְאֶיךָ נָשְׂאוּ רֹאשׁ' רוצה לומר מְשַׂנְאֶיךָ העכו"ם נָשְׂאוּ אות רי"ש מן תורה ונשאר אצלם אותיות תהו, ושמא תאמר גם אצלכם הוא כן שיהיו דברים הסתומים בעיניכם כדברי תהו אשר אצל העכו"ם.

דף עא.

מְחַיֶּה חַיִּים יִתֵּן לְךָ חַיִּים אֲרֻכִּים טוֹבִים וּמְתֻקָּנִים. נראה לי בס"ד טוֹבִים בצדקות וּמְתֻקָּנִים שישלים בהם תיקון נר"ן [נפש, רוח, נשמה] שלו בגלגול אחר. אי נמי טוֹבִים מצד עצמן וּמְתֻקָּנִים מצד זולתן אלו נשמות הבאים בעיבור.

וְאָמַר רַבִּי בְּרֶכְיָה: הָרוֹצֶה שֶׁיְּנַסֵּךְ יַיִן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, יְמַלֵּא גְּרוֹנָם שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים יַיִן. נראה לי בס"ד כי שתיית היין תפקח האדם כמו שאמר רבא (דף עו:) 'חמרא וריחני פקחין', וגם על ידי שתיית יין ישמח הלב ויוציא האדם דברי תורה מלבו, וכמו שאמרו (סנהדרין לח.) 'נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד' והכי אתמר דאמר רבי על בניו של רבי חייא הבו חמרא לדרדקי כי היכי דלמרו מילי, וכן עשו ואבסום וגילו חדושי תורה, ולכן כיון דממלא גְּרוֹנָם שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים יַיִן אז יוציאו דברי תורה מפיהם, ואלו הדברי תורה נחשבים כמו יַיִן נָסָכִים עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, דהא כתיב בתורה (משלי ט, ה) 'וּשְׁתוּ בְּיַיִן מָסָכְתִּי'.

והא דתלה הדבר במלוי הגרון, נראה לי בס"ד דכוס היין אם יהיה מתוק ישתו אותו בבת אחת, וכמו שאמרו בגמרא (פסחים פו:) השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגרן שתים דרך ארץ ונתנו לרבי ישמעאל ברבי יוסי כוס ושתהו בבת אחת, והקשו לו מזה והשיב לא אמרו כן ביין מתוק. וידוע דהנאת הגרון היא אם ישתה האדם את הכוס פסקי פסקי, וכמו שאמרו בגמרא (סוכה מט:) דרבא בכוס של מצוה מגמע גימועי משום חיבוב מצוה, וידוע דיין מתוק אינו משכר, ולכן אין יוצא סוד על ידו, אבל אם אינו מתוק משכר ומוציא סוד, ולכן אמר **יְמַלֵּא גְּרוֹנָם** שמשקה אותם יין שאינו מתוק שאז ישתוהו פסקי פסקי שבו מתמלא גרונם. וממילא אבסום ביה ונכנס יין יצא סוד.

דף עב:

כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵין תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ, אֵינוֹ תַּלְמִיד חָכָם. נראה לי בס"ד תוך אותיות חָכָמָה במלואם כזה, חי"ת כ"ף מ"ם ה"א יש אותיות פְּתָאִים, רמז כל מי שהוא בעל חכמה שנקרא חָכָם בה"א הידיעה יראה עצמו שהוא מן הַפְּתָאִים, כי **מוסיף דעת מוסיף קושיות**, והמקשן רואה עצמו שהוא מן הַפְּתָאִים שאינו מבין דברי התורה, אבל מי שאינו בעל חכמה יתהלך למשרים שאינו מרגיש בקושיות ונמצא החכם שהוא בעל חכמה אותיות ברו מורים על חכמה שבו שבה מוליד הקושיות, ותוכו מורה על הקושיות שהם יהיו מן הפתאות שמתקשה ואינו יודע לתרץ, **והאדם שהוא מתקשה ובוש לומר קושיות שלו שלא יאמרו עליו שהוא פתי אין זה תלמיד חכם** כי זה לא ילמוד בטוב, וכמו שנאמר התנא (משנה אבות ב, ה) 'וְלֹא הַבַּיְשָׁן לָמֵד' וכתיב (תהלים קיט, מו) 'וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ

נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֱבוֹשׁ' ולכן ראוי שיהיה תּוֹכוֹ שרמוז שם הקושיות כְּבָרוֹ שהם אותיות חָכְמָה, דכמו אם יש לו חָכְמָה אינו בוש לגלות אותה ולאומרה לפני הכל, כן אם יש לו קושיות אינו בוש לאומרם ולגלותם, וזהו תוכו המורה על הקושיות מתנהג בם כברו המורה על החכמה שבו.

נֶאֱמָנָה הִיא לְהַעִיד בְּלוֹמְדֶיהָ. נראה לי בס"ד הלומד תורה לשמה לימוד שלו הוא באמונה, אך דבר זה מסור ללב ומי יעיד בו ומאן מוכח? לזה אמר התורה עצמה שעוסק בה באמונה היא תָּעִיד עַל לוֹמְדֶיהָ, אם לומדים לשמה, כי הלומד לשמה מכוון על האמת, וכבר רבי מאיר מנה כמה דברים בלומדים תורה לשמה, וכמו שאמרו בברייתא דאבות (משנה אבות ו, א) 'רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, זוֹכֶה לְדָבָרִים הַרְבֵּה'.

דף עג:

"**שִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן**" **כְּתִיב**. בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** כתבתי אמאי לא כתיב 'שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל' דאם משום ששם יְשֻׁרוּן ניתן דרך חיבה, גם יִשְׂרָאֵל דרך חיבה, וכמו שאמרו אנשי כנסת הגדולה 'שמאהבתך שאהבת אותו ומשמחתך ששמחת בו קראת אותו ישראל וישורון' ושם תרצתי דשם יִשְׂרָאֵל ניתן גם לישראל שיהיו נקראים בשם יִשְׂרָאֵל בסתם אבל שם יְשֻׁרוּן לא ניתן בקריאת שם אלא רק ליעקב אבינו ע"ה מה שאין כן יִשְׂרָאֵל לא נקראו בשם יְשֻׁרוּן בסתם אלא 'זֶרַע יַעֲקֹב' רוצה לומר זרעו של יעקב הנקרא יְשֻׁרוּן, ולכן אי הוה כתיב 'שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל' הוה משמע שבטים דאקרו יִשְׂרָאֵל, ולאו משמע דקאי על יעקב אבינו ע"ה, ולכן כתב 'שִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן' דאי אפשר לפרש שבטים דאקרו יְשֻׁרוּן, דלא נמצא שנקראו ישראל בשם יְשֻׁרוּן בסתם, ומוכרח לומר שבטים שנולדו מן ישורון הוא יעקב אבינו ע"ה, ונמצא בזה זכר ב' פעמים ליעקב אבינו ע"ה בחושן אחת עם אברהם ויצחק ואחת בסוף, וכל זה בעבור חיבתו של יעקב אבינו ע"ה עד כאן דברי שהובאו שם בקיצור.

ואין להקשות על דברי אלו מפסוק (דברים לג, ה) 'וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ' דנמצא אקרו יְשֻׁרוּן בסתם כמו דאקרו יִשְׂרָאֵל בסתם, דיש לומר לא דמי קריאה זו לקריאה זו של שם יִשְׂרָאֵל דהא מצינו שתרגם אונקלוס וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ 'וַהֲוָה בְיִשְׂרָאֵל מַלְכָּא' ולא תרגם 'וַהֲוָה בִּישֻׁרוּן מַלְכָּא' נמצא לא עשה להם קריאת שם בזה השם של ישורון, וכן פסוק (דברים לג, כו) 'אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן' תרגם אונקלוס 'לֵית אֱלָהּ כֶּאֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל' וידוע דהתרגום הזה קבלו אונקלוס מרבי אליעזר בן הורקנוס ורבי יוחנן והוא ניתן מסיני, מה שאין כן שם ישראל שנזכר על ישראל בכל מקום מזכירו התרגום בשם יִשְׂרָאֵל, נמצא שם יִשְׂרָאֵל

ניתן לישראל שם העצם, וכמו שנאמר אנשי כנסת הגדולה 'קראת אותו ישראל וישורון' ועל כן ודאי יש לפרש שבטי ישורון הכתובים הכונה הוא שבטים של יעקב אבינו ע"ה הנקרא יְשֻׁרוּן, ואין הכונה לומר שבטים שנקראו יְשֻׁרוּן, וכיון דקאי ישורון על יעקב אבינו ע"ה, נמצא נזכר שמו בחושן פעמים.

ודע דמה שאמר 'קראת אותו ישראל וישורון' ודאי כך היתה קבלה בידם שקראו יְשֻׁרוּן בעצם, וסמכו בזה על פסוק בישעיה (ישעיהו מד, ב) 'אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְיִשֻׁרוּן בָּחַרְתִּי בוֹ כִּי אֶצֹק מַיִם עַל צָמֵא וְנֹזְלִים עַל יַבָּשָׁה אָצֹק רוּחִי עַל זַרְעֶךָ וּבִרְכָתִי עַל צֶאֱצָאֶיךָ' דקריאה זו של ישורון הוא על יעקב אבינו ע"ה דהא קאמר כִּי אֶצֹק וכו' אָצֹק רוּחִי עַל זַרְעֶךָ.

והנה ענין שלשה שמות אלו שהם **יִשְׂרָאֵל יְשֻׁרוּן יַעֲקֹב** שנקרא בהם יעקב אבינו ע"ה, נתבאר סודם בדברי רבינו האר"י ז"ל בעץ חיים שער פרצוף זו"ן פ"ד שיש פרצוף אחד שלם שחציו העליון נקרא ישראל וחציו התחתון נקרא ישורון, וכנגד חצי התחתון הנקרא ישורון יש פרצוף הנקרא בשם יעקב, ונקרא יעקב אבינו ע"ה בשלשה שמות אלו על שם שלשה פרצופין הנזכר לעיל שהוא היה מבחינתם עיין שם.

ובזה מובן הטעם לומר היו שלשה שמות אלו אצלו שמות עצמיים ובזה יובן בס"ד **טעם אמיתי למה שמצינו בתרגום אונקלוס שתרגם יְשֻׁרוּן בשם יִשְׂרָאֵל** כנזכר לעיל כי שמות אלו התחתונים אחד כנגד שמות פרצוף העליון למעלה ושם ישראל הוא של חצי העליון של הפרצוף, ושם יְשֻׁרוּן הוא כנגד חצי התחתון ובכל מקום ובכל דבר ודבר חצי התחתון, גריר אחר חצי העליון וטפל אליו, לכן שם יְשֻׁרוּן שהוא כנגד חצי התחתון תרגם אותו בשם יִשְׂרָאֵל שהוא כנגד חצי העליון.

דף עד:

אָמַר רַב יוֹסֵף: מִכָּאן רֶמֶז לַסּוּמִין, שֶׁאוֹכְלִין וְאֵינָן שְׂבֵעִין. הא דנקיט סוּמִין ולא אמר 'מִכָּאן לְסוּמָא' לשון יחיד, שאם היה נקיט סומא הוה משמע אכל סומא קאמר וגם הוא בכלל כי סומא לשון המין, וכמו שכתב רש"י ז"ל בפסוק (בראשית לב, ו) 'וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר' [רש"י: דרך ארץ לומר על שוורים הרבה שור, אדם אומר לחבירו, בלילה קרא התרנגול, ואינו אומר קראו התרנגולים] לכך נקיט 'סוּמִין' דמשמע אסומין דעלמא מדבר והוא אינו בכלל, יען כל מי שהוא צדיק אף על פי שהוא סומא ליתיה להאי כללא גביה דכתיב בצדיק (משלי יג, כה) 'צַדִּיק אֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ' ולא 'לְשֹׂבַע גּוּפוֹ' כי היכי דיש לו הפרש באכילתו בין אור לחשך, אלא 'אֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ' ושם אין הפרש כי הנפש אינה אוכלת ממש, ורק נהנית מן בירור ניצוצי קדושה אשר יהיה על ידי המאכל באכילה ולעיסה.

דף עה.

כָּל הַנּוֹתֵן עֵינוֹ בְּכוֹסוֹ, כָּל הָעוֹלָם דּוֹמֶה עָלָיו כְּמִישׁוֹר. נראה לי בס"ד דרך המשתכר כאשר יתנו לו כוס יין או שכר שותהו כולו עד גמירא ולא ישתה פסקי פסקי, ועל ידי כך משתכר דאם שותה מעט מעט אינו משתכר, וזהו שאמר **כָּל הַנּוֹתֵן עֵינוֹ בְּכוֹסוֹ** לשתותו בבת אחת, ולא יעשהו פסקי פסקי הרי זה משתכר וכיון דמשתכר **דּוֹמֶה עָלָיו הָעוֹלָם כְּמִישׁוֹר**.

והא דנקיט לשון 'מִישׁוֹר' כי הכתוב אמר (משלי לא, ו) 'וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ' נמצא השותה להשתכר הוא מר, ובמדרש (מדרש תנחומא נח, יג) איתא בעת שנשתתף השטן בגפן אשר נטע עם נח הביא תחלה מין שה ושחטו שבתחלת שכרות דומה השותה לשיו רוצה לומר לשה שלו, ואם תניח **שִׂיו** בתוך אותיות **מַר** יהיה צירוף **מִישׁוֹר**.

כָּךְ הַמָּן מַגִּיד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁבַּחוֹרִים וּמַה שֶּׁבַּסָּדָקִים. נראה לי בס"ד פתיחה של חורין טפי מפתיחה של סדקים, וכן רבי יוסי מביא תרי גווני, חדא בגזל שהוא עון גדול וחדא בענין קטטות ומריבות, כי מה שאמרה 'הוּא סָרַח עָלַי' והוא אומר 'הִיא סָרְחָה עָלַי' כל זה הוא ענין קטטות ומריבות שהוא דבר שאינו הגון ואינו דבר איסור כמו גזל וגניבה, ולכן של גזל וגניבה ידמה לפתיחה של חור, ושל קטטה ידמה לפתיחה של סדק.

זֶה אוֹמֵר: עַבְדִּי גָּנַבְתָּ, וְזֶה אוֹמֵר: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי. הקשה הרמב"ח [הרב משה בן חביב] ז"ל למה היה מחמיץ הדין, והלא הדין פשוט דנודדות אין להם חזקה ומחזירין העבד לתובע (גיטין ב:)? עיין שם.

ונראה לי בס"ד דלעולם לא אזדמן מעשים בכהאי גוונא, ולא אצטריכו להגדת המן דאיך יתכן דורו של משה רבינו ע"ה יתרמי בהו שיהיה אחד גונב מחבירו! ואיך אפשר שאדם יגרש אשתו ותנשא לאיש אחר תכף ומיד בלתי תמתין ג' חדשים של הבחנה?! ואם תאמר שזינתה תכף אחר גירושין דא עקא טפי, דאיך ימצא כזאת בדורו של משה רבינו ע"ה שהיו כָּל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וְצַדִּיקִים?! אלא באמת מה שאמר מַגִּיד בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן וּבֶן שְׁבָעָה לָאַחֲרוֹן לא היו צריכין לדון על פי הגדת הַמָּן, אלא הכי קאמר דהמן לפי טבעו ומנהגו, אי הוה מתרמי הכי היה מַגִּיד בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן, וכן בֶּן שְׁבָעָה לָאַחֲרוֹן, אבל לעולם לא אתרמי להו הכי, ולא אצטריכו להגדתו! וכן מה שאמר שנים שבאו לפני משה לדין זֶה אוֹמֵר 'עַבְדִּי גָּנַבְתָּ' גם כן הוא על דרך זה, דאי אחריתי הכי שנים שבאים לפני משה רבינו ע"ה זֶה אוֹמֵר: עַבְדִּי גָּנַבְתָּ, וְזֶה אוֹמֵר: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי' אם היה רוצה לברר הדבר על ידי המן הוה אמר להו הכי, אך מעיקרא לא אתרמי ולא אמר להו הכי.

מַה שַּׁד זֶה מִתְהַפֵּךְ לְכַמָּה גְּוָנִים, אַף הַמָּן מִתְהַפֵּךְ לְכַמָּה טְעָמִים. אִיכָּא דְּאָמְרִי: שַׁד מַמָּשׁ. נראה לי בס"ד נפקותא בין מאן דאמר 'שד ממש' לבין מאן דאמר 'שד דד' היינו כי החלב שיונק התינוק מן הדד הוא מורכב מכמה מינים יחד, דהיינו אכלה האם תבשיל שיש בו בשר ואורז וירקות ויין מעורב ביחד, וזה התבשיל נעשה חלב בדדיה, נמצא יונק מכל התערובת האלה ביחד ולכן בדד נקיט 'מוֹצֵא כַּמָּה טְעָמִים' דהיינו טעם בשר טעם אורז טעם ירקות טעם פרי אדמה, ומאן דאמר 'שד ממש' כי השד מתהפך לצורה אחת, כן המן מתהפך לדבר אחד, דהיינו נתאוה לבשר מתהפך לבשר דוקא, ואם נתאוה לתבשיל של בשר שיש בו תערובת דברים אינו מתהפך לכל התערובת ביחד אלא מתהפך להעיקר שבהם דוקא, מה שאין כן למאן דאמר שד היינו דד שאם נתאווה לתבשיל של בשר שיש בו תערובת דברים אחרים יתהפך לאותו תבשיל ממש דהיינו הבשר עם תערובת דברים אחרים שעמו.

דף עה:

מְלַמֵּד שֶׁיָּרַד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל עִם הַמָּן דָּבָר שֶׁטָּעוּן שְׁחִיטָה. מקשים מָן מאן דכר שמיה הכא, והלא כאן בִּשְּׂלָוִ איירי קרא וְהַשְּׂלָו לא ירד מן השמים אלא (במדבר יא, לא) 'רוּחַ נָסַע מֵאֵת ה' וַיָּגָז שַׂלְוִים מִן הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל הַמַּחֲנֶה' ואיך קאמר שֶׁיָּרַד לָהֶם עִם הַמָּן?
ונראה לי בס"ד קבלה יש בידיה דרבי יהושע בן קרחה '**שֶׁיָּרַד שְׂלָו עִם הַמָּן**' ולאו לכלהו ירד אלא למקצת מהם לאנשים הזוכים בלבד, כמו ירידת אבנים טובות ומרגליות, דמסתמא לאו לכלהו ירד, ויש סמך לקבלה זו שירד להם שליו עם המן שהוא מין עוף, ממה שנאמר (תהלים עח, כז) 'וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם כָּעָפָר שְׁאֵר וּכְחוֹל יַמִּים עוֹף כָּנָף' לא שייך לומר וַיַּמְטֵר אלא לדבר היורד מן השמים כמו מָן, אבל לדבר שהובא על ידי הרוח לא שייך למנקט וַיַּמְטֵר, והנה כאן גבי שְׂלָו כתיב (במדבר יא, לב) 'וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שָׁטוֹחַ' וקשיא ליה שָׁטוֹחַ למה לי? אלא דרש דהכי קאמר: וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם 'שָׁחוֹט' כלומר מאותו המין החשוב והיקר שֶׁטָּעוּן שְׁחִיטָה שהיה להם כבר, ומתי היה להם דבר יקר שטעון שחיטה? הוי אומר זה השליו שירד להם עם המן! הנה מאותו המין הביא להם הָרוּחַ מִן הַיָּם וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם ואמר לו רבי יוסי וכי מכאן אתה למד שֶׁיָּרַד לָהֶם עִם הַמָּן דָּבָר שֶׁטָּעוּן שְׁחִיטָה, והלא מפורש בקבלה בתהלים להדיה שירד להם עוֹף כָּנָף דכתיב 'וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם עוֹף כָּנָף' וכיון דאמר 'וַיַּמְטֵר' שמע מינה דירד עם המן, דירידת המן מהשמים נקראת בלשון מטר, ושחיטת עוף נרמזה בפסוק (דברים יב, כא) 'וְזָבַחְתָּ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ' דאמר רבי

מְלַמֵּד שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה עַל הַוּשָּׁט וְעַל הַקָּנָה וְעַל רֹב אֶחָד בָּעוֹף ואם כן למאי אצטריך ללמדנו זה בתיבת שָׁטוֹחַ' שהוא רוצה לומר 'שְׁחוֹט'.

מְלַמֵּד שֶׁיָּרַד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל עִם הַמָּן דָּבָר שֶׁטָּעוּן שְׁחִיטָה. נראה כיון דירד מן השמים עם המן אין טעון שחיטה מן הדין, כיון דאינו בעלי חיים הנולדים מן אב ואם, מיהו אפשר דטעון שחיטה מפני מראית העין, ובספר לקט שמואל (ערך אבות דף כו' אות לב) איתא וזה לשונו (בראשית לז, ב) 'וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דִּבָּתָם' שאכלו אבר מן החי דאחיו בראו עגלא תלתא בשמות על ידי ספר יצירה ולאו מתולדות אב ואם ואין צריך שחיטה ויוסף לא ידע, וכן בראו אשה ומטיילין עמה, לכן אמר חשודין בעריות לפסלם מכהונה עיין שם, ומצינו בגמרא דסנהדרין (סנהדרין סה:) רבי חנינא ורבי אושעיה הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה ומברו להו עגלא תלתא ואכלו ליה, ואפשר דהיו שוחטין אותו מפני מראית העין, ומצינו עוד שם בדף נ"ט דאדם הראשון היה אוכל בשר היורד מן השמים, ושאל תלמודא מי איכא בשר יורד מן השמים, והשיב אין, כי הא דרבי שמעון בן חלפתא הוה קאזיל באורחא פגעי ביה הנך אריותא והוו קא נהמי באפיה אמר (דרך בקשה ותפלה) 'הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף' (תהלים קד, כא) נחיתו תרי אטמאתא חדה אכלוה וחדא שבקוה, אייתי ואתא לבי מדרשא בעו עלה דבר טמא הוא זה, או דבר טהור, אמרו ליה אין דבר טמא יורד מן השמים, וידוע דאטמאתא הוא רוצה לומר ירך כמו אטמאתא דשורא בערובין דף ע' שהוא רוצה לומר חתיכות של חומה וכנזכר בערוך, ויש לדבר עוד בענין זה ואי"ה בסנהדרין נכתוב בזה.

מְלַמֵּד שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה עַל הַוּשָּׁט, וְעַל הַקָּנָה, וְעַל רֹב אֶחָד בָּעוֹף. יש להקשות היכא רמוז זה בכתוב? ונראה לי בס"ד כף של 'כַּאֲשֶׁר' (דברים יב, כא) שימוש ועיקר התיבה **אֲשֶׁר** ראשי תיבות **ש**חיטת **ר**וב **א**חד. גם עוד אשר ראשי תיבות **א**ף **ר**וב **ש**נים, ומוכרח לאוקמה רוב שנים בבהמה גסה, ושחיטת רוב אחד בעוף שהוא דק, גם מלוי אותיות אֲשֶׁר אל"ף שי"ן רי"ש עולה ת"ף כמנין **הַוּשָּׁט הַקָּנֶה** שעולים ת"ף [480].

דף עו.

אָמַר אַבַּיֵי: שְׁמַע מִינָּהּ, כַּסָּא דְּדָוִד לְעָלְמָא דְּאָתֵי מָאתַן וְעֶשְׂרִין וְחַד לוּגָּא מַחֲזִיק. יש להקשות לשון זה דשמע מינה הוא סתום, דמשמע דקאי על ענין זה שמדבר בו דשמעינן מיניה הכי על כוס של דוד המלך ע"ה, ולכאורה אין לזה שייכות בזה?

ונראה לי בס"ד דקאמר כאן 'מַן שָׁיַּרַד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, הָיָה גָּבוֹהַּ שִׁשִּׁים אַמָּה' ואיסי בן יהודה אומר 'מִתְגַּבֵּר וְעוֹלֶה עַד שֶׁרוֹאִין אוֹתוֹ כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב' פירוש מלכים הדרים

במזרח ומערבא של ארץ ישראל, והדבר הזה יפלא, והלא המן היה יורד עומר לגלגולת וכל עומר נבדל בפני עצמו שאין העומרים מתערבים יחד ונעשים תל? וגם ידוע דהעומר עשירית האיפה, ואיך עומר שהוא עשירית האיפה יהיה גובה ס' אמה? וגם מלכים הדרים סביבות ארץ ישראל יראו אותו?

על כן מוכרח לומר כל עומר שהוא עשירית האיפה היה נתפח במקומו בתחלת ירידתו בדרך נס כדרך שנתפח לובן הביצה כאשר מכים בו כן זה נתפח בירידתו עד שיגבר הנפח שלו שיעור ששים אמה כדי שיראוהו הרחוקים ויתקדש בזה שם שמים, ואין הכי נמי כשיבא כל אחד לטלטל עומרו תנוח ותשתכך נפיחתו לשיעור עשירית האיפה ויטלטל אותו בעליו.

וכיון דאופן זה הוא מוכרח לאומרו במן, לכן עשה דמיון לזה הכא בכוס של דוד המלך ע"ה שיהיה בו נס כיוצא בזה, כי לעולם אינו מוטל יין בכוס אלא רק רביעית אך הכוס גדול מחזיק רכ"א לוגין ואחר שיניחו בתוכו רביעית יין היה בו נפח שיתגבר ויעלה אותו היין ויתמלא כל הכוס ההוא כולו ממנו, יען כי אין מניחים בכוס אלא רביעית מפני שהוא תיקון המלכות שהיא רביעית באותיות שם הוי"ה שהוא סוד ה"א אחרונה שבשם, ועוד יש טעמים אחרים בזה כנודע, וכאן רמז הכתוב בתיבת רָוְיָה על שיעור רכ"א כמנין 'רָוְיָה' [221] ואיך יהיה משקל רביעית שיעור רכ"א דהא כוס של ברכה צריך שיהיה מלא על כל גדותיו דכתיב (דברים לג, כג) וּמָלֵא בִּרְכַּת ה' אלא גם זה הוא כדרך האמור במן דמשקלו עשירית האיפה, אך כמות שלו נראה גובה ס' אמה כן כאן משקל היין רביעית, אך כמות שלו היה שיעור רכ"א לוגין על ידי הנפח כמו נפוח דלובן ביצה, ונמצא בזה משקל הרביעית יתמלא כל הכוס המחזיק רכ"א לוגין מחמת רתיחה ונפיחה של היין.

דף עו:

אַמַּאי קָרֵי לֵיהּ 'יַיִן'? וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ 'תִּירוֹשׁ'. פירוש יין ותירוש הם שמות חלוקים, פעם נקרא בשם יין, ופעם נקרא בשם תירוש, וכאן למה זכר שתי שמות יחד בבת אחת כאלו מדבר בשני מינים, ואמר רבי יצחק שתי שמות אלו נזכרו יחדיו א' לזוכה וא' לאינו זוכה, דשם יין מורה שמביא יללה לעולם והייינו 'יַיִן' גימטריא ע' 'וילל' גימטריא ע' [70].

ואומרו **זָכָה נַעֲשָׂה רֹאשׁ**, פירוש זָכָה לשתותו בשביל שיתחכם ויהיה אלוף בתורה נַעֲשָׂה רֹאשׁ שנוסף אות אל"ף בין אותיות 'רש', ואם לאו ששותהו כדי להשתכר יסתלק אות אלף וישאר רָשׁ, וזה נרמז באותיות 'שֵׁכָר' שהם 'כף רש' כי במאזנים יש שני כפות אחת

רש שמניחין בה המשקל שהוא סלע או ברזל שאינו שוה כלום, וכף אחת מניחין בה דבר ששוקלין אותו וזו כף עשירה.

דף עז.

מִיכָאֵל, סָרְחָה אֲמָתֶךָ. הא דקרי לישראל אומה של מִיכָאֵל נראה לי בס"ד דאיתא במקובלים דמלאך מט"ט שהוא חנוך בן ירד שעלה למעלה ונעשה גדול וראש למלאכים נקרא בשם **מִיכָאֵל**, ועיין בקהילת יעקב ז"ל ולפי זה שפיר קאמר לו **סָרְחָה אֲמָתֶךָ**, כי הוא תחלתו היה אדם מן התחתונים ורמז לו בזה שיתעורר להמליץ טוב עליהם שהוא היה אחד מהם, ועליו אומרים בסליחות וַיַּעֲמִיד מַלְאַךְ מֵלִיץ טוֹב לְהַגִּיד יִשְׁרֵנוּ.

וּמַלֵּא חָפְנֶיךָ גַּחֲלֵי־אֵשׁ מִבֵּינוֹת לַכְּרֻבִים. נראה לי בס"ד רמז לו בלקיחת הגחלים שילך אצל ג' אבות שיהיו מחלים ומתפללים בעד ישראל, וכאשר עשה משה רבינו ע"ה בעת החרבן שהלך אצל האבות והעיר אותם שיתפללו בעד ישראל, ורמז לו זה ב'**גֶּחָלִים**' שהם אותיות **ג' חלים** רוצה לומר שיהיו ג' אבות חלים ומתפללים. וזכר לו שם הכרובים ללמדו טענה להציל ישראל, דאמרו רז"ל (סוכה דף ה:) נקראו כרובים שהם צורת נער שקורין לנער רביא, והיינו כרובים רוצה לומר כרבייא, ולימדו בזה טענה לדון את ישראל בתורת קטן שאיני מתחייב בשביל שהוא קטן ואינו שלם בדעתו, וכמו שאמר הכתוב 'כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאֹהֲבֵהוּ' רוצה לומר אני אוהב אותם כנער שהוא קטן ואם חטא אין עליו משפט חרוץ.

והנה במדרש איכה (איכה רבה א, מא) בפסוק (איכה א, יג) 'שָׁלַח אֵשׁ בְּעַצְמֹתַי' איתא זה שאמר הכתוב (תהלים עא, יט) 'וְצִדְקָתְךָ אֱלֹהִים עַד מָרוֹם' כשם שהתחתונים צריכין לעשות צדקה אלו עם אלו, כך העליונים צריכין לעשות צדקה אלו עם אלו, כי הקב"ה אמר למלאך שיקח גחלים מבינות לגלגל ומלאך אמר לכרוב אף על פי שגזר עלי הקב"ה ליקח הגחלים איני יכול ליכנס לפנים ממחיצתך אלא עשה עמי צדקה ותן לי ב' גחלים משם שלא אכוה הדא הוא דכתיב (יחזקאל י, ז) 'וַיִּשָּׂא וַיִּתֵּן אֶל חָפְנֵי לְבֻשׁ הַבַּדִּים' מהו 'וַיִּשָּׂא וַיִּתֵּן' אמר רבי יצחק שהפשירן ונכנס בכפו עיין שם, ונראה ודאי דגבריאל ידע דאחר כך ענוש יענש על אשר שינה שלא לקח הגחלים בידו, אך הוא עשה כן בעבור טובת ישראל ולא נתכוון להציל עצמו מן הכויה.

ומה שאמר '**וַיִּשָּׂא וַיִּתֵּן**' רוצה לומר נָשָׂא תוקף החום מן הגחלים ואחר כך וַיִּתֵּן. או יובן נרמז וַיִּשָּׂא 'וי אש' רוצה לומר האש היה עושה וי גמור, אך נָשָׂא תוקף האש מן הגחלים וַיִּתֵּן אחר כך:

יְהָבוּ לֵיהּ עֲשָׂרִים וְחַד מַלְאָכֵי, וּפַרְוָותָא דְּמַשְׁמְהִיג. נראה פַּרְוָותָא דְּמַשְׁמְהִיג הוא המקום שקורין אותו עתה בשם בחרי"ן, שמשם מוצאין מן הים המרגליות שקורין לול"ו, ועתה מלכות פרס טוענת שזה המקום שלה ומלכות תוגרמה טוענת המקום שלה ולא נשתוו ביניהם ונשאר המקום ביד בעלים שיושבין בו, ואין זכות בו ובפירותיו לא לזה ולא לזה. ודע דעתה מלכות פרס שוה בדת עם מלכות תוגרמה, אבל מקודם היתה מלכות פרס עובדי עבודה זרה, ועם כל זה נשאר שם פרס על המלכות ההיא.

וּמָחְיוּהָ שִׁתִּין פּוּלְסֵי דְּנוּרָא. הנה ענין הלקאה זו דעבדי למלאך ומספר הששים יש בכל זה סוד עמוק והדברים אמורים בלשון משל ומליצה, ונראה דקרא ההלקאות בשם פלסי כי מלוי אותיות 'אַשׁ' אל"ף שי"ן הם **פלס**, וקראם פלסי כפי משפט הלשון המדבר בלשון רבים כמו גבר גברי איש אישי, וכיוצא בזה.

בְּהַהִיא שַׁעְתָּא עַיְּילוּהוּ לְדַבִּיאֵל שָׂרָא דְּפַרְסָאֵי, וְאוּקְמֵיהּ בְּחֵרִיקֵיהּ. נראה הכונה על פי מה שאמר בקהילת יעקב ז"ל בשם סודי רזא וז"ל, גבריאל הוא הסופר שלמעלה, כמו שנאמר (יחזקאל ט, ב) 'וְקֶסֶת הַסֹּפֵר בְּמָתְנָיו' והוא כדיין לפני כסא הכבוד וכל מקום שאמרו 'בא מלאך וחבטן' הוא גבריאל שהוא הדיין עד כאן לשונו. ולכן נראה דְּאוּקְמֵיהּ בְּחֵרִיקֵיהּ או בְּדוּכְתֵּיהּ, היינו שיהיה הסופר של בית דין של מעלה, ולכן כיון דנעשה סופר במקום גבריאל כ"א יום אמר לבית דין של מעלה כתבו לי כך וכתבו לי כך.

ודע דכל זה הוא בעולם העשיה כי אין מציאות ומושב לשרים של האומות אלא רק בעולם העשיה כנודע, וידוע שיש מלאך מיכאל ומלאך גבריאל בעולם העשיה, ויש ביצירה גם כן מלאך מיכאל ומלאך גבריאל, וזה מלאך גבריאל אשר דבר עם דניאל הדברים האלה הוא גבריאל שבעולם העשיה, כי דניאל ע"ה השיג בעשיה כמו שכתוב בספר הלקוטים בענין מה שאמר דניאל (דניאל ז, ט) 'וְעַתִּיק יוֹמִין יְתֵב' שהוא עתיק שבעשיה, ונראה דמה שאמר בסודי רזא שגבריאל הוא הסופר שלמעלה, והוא הדיין, רוצה לומר ממונה לעשות הדין הנגזר בבית דין של מעלה הוא גבריאל אשר בעולם העשיה.

אָמַר עַוִי עַוִי וְלָא אַשְׁגְּחוּ בֵּיהּ. נראה לי בס"ד דחכמים נקראים עינים כמו שאמרו רז"ל על פסוק (במדבר טו, כד) 'וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה' אך אלו המיימינים כנגד עין והמשמילים עין שמאל והוא צעקה וי על עין זו ועל עין זו, וזהו עוי עוי רוצה לומר וי עין וי עין.

מִנְעִי עַצְמֵךְ מֵחַטָא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ רַגְלַיִךְ לִידֵי יְחוּף. נראה לי בס"ד קאי על עונות שאדם דש בעקביו שמתייחסים לרגלים, ולפי דברי מהרש"א ז"ל דמפרש רגליך על חטא של זנות מובן שפיר מה שאמר אחרי זה מִנְעִי לְשׁוֹנֵךְ מִדְּבָרִים בְּטֵלִים, כי ברית הלשון

מכוון כנגד ברית המעור, ואם יחטא בזה יחטא גם בזה, וכמו שנאמר עט"ר הרב מור אבי ז"ל (תהלים נ, טז) 'וַתִּשָּׂא בְרִיתִי עָלֵי פִּיךָ'.

דף פג:

אָמַר לְהוּ רַבִּי מֵאִיר שְׁמַע מִינָּהּ: אָדָם רָשָׁע הוּא, דִּכְתִיב: "כִּי דּוֹר תַּהְפֻּכוֹת הֵמָּה". בגמרא לא גריס 'אָמַר לְהוּ' משום דסוף אמרו ליה 'אַמַּאי לָא אָמַרְתְּ לָן מַר' ונראה לי בס"ד לקיים הגרסא דלא אמר להם בפירוש דהוא אדם רשע אלא אמר להם דברים דמשמע מנייהו, כגון שאמר לו רדיקו בשמו והם לא הרגישו, ובודאי לא נעלם מהם פסוק זה אך אמרו זה שמו 'כִּידּוֹר' תיבה אחת והפסוק אמר 'כִּי דּוֹר תַּהְפֻּכוֹת הֵמָּה' חלוק לשתי תיבות, ולכן אמר להם אחר כך אמאי לא תבדקו בשמא ולא אמר להם אמאי לא תדיקו בשמא, אלא אמר לו תבדקו מלשין בדק הבית, כלומר היה לכם לחלק שם 'כִּידּוֹר' לשתי תיבות שהם 'כִּי דּוֹר' ואז הייתם רואים ששמו מכוון עם פסוק 'כִּי דּוֹר תַּהְפֻּכוֹת הֵמָּה' ואמרו לו אַמַּאי לָא אָמַרְתְּ לָן מַר זה הדבר על החלוקה שעשית בשמו שבזה משמע שהוא אדם רשע?! ונראה שהם האמינו בו בתחלה מפני שראו אותו מכניס אורחים ומבזבז ממונו לאחרים, אם כן שמע מינה דאין לו חמוד ממון, אך רבי מאיר כיון יפה בזה שקרא עליו המקרא הזה דור תהפכות המה, כלומר זה הוא מאותם שאומרים 'שֶׁלִּי שֶׁלְּךָ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלִּי' (משנה אבות ה, י) שמתנהגים בהתהפכות, ועל כן אין הוכחה ממה שמבזבז בהכנסת אורחים כי הוא אומר שֶׁלִּי שֶׁלְּךָ אך דא עקא שאומר גם כן שֶׁלְּךָ שֶׁלִּי.

והא דנכנס רבי מאיר בתחילה ולא בדק בשמא, נראה דזה היה הבית שיושב בו ראשון בבתי הישוב, אך לא היה הבית שלו אלא של אחרים והיה יושב שם בשכירות והם שאלו על בית הראשון של מי זה והשיבו להם של אדם פלוני שהוא בעל החצר, כי המשיב הודיעם שם בעל החצר ולא הודיעם שם היושב בו, ובאותו השם של בעל החצר לא היה גנאי, לכך נכנסו, אך אחר שנכנסו ידעו שהיושב בזה החצר שמו כידור ויושב שם בשכירות, לכך רבי מאיר לא רצה להפקיד כיסו אצלו.

חָזוּ טָלְפָּחֵי בְּדִיקָנֵיהּ. נראה מן השמים גלגלו חזרת הכיסים על ידי העדשים דעשויים כמו גלגל לרמוז אל יראו ואל יצטערו כי עתידין הכיסים להתגלגל ולחזור לבעליהם, וגם בשמו 'כִּידּוֹר' שהוא לשון כדור יש רמז זה, ונראה דהם היו יכולים לתבעו בדין שיהיו שנים עדים ואחד תובע, אך זה האופן למתבע בדינא מעלה ארוכה, ומן השמים סייעו שחזרו הכיסים בלא טורח אליהם.

דף פו.

"**וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ**", **שֶׁיְּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדֶךָ**. עיין מהרש"א ז"ל. ונראה לי דאין הכי נמי גם כאן דריש כן, אבל זו הדרשה מפיק לה מן אות וא"ו שהוא לרבות בכל מקום, וכאן בא לרבות מלבד שאתה תאהב להשי"ת, כן יהיה השם מתאהב אצל אחרים על ידך.

וּמְקֻחוֹ וּמַתָּנוֹ בַּשּׁוּק נָאֶה. פירוש שאינו אוצר סחורה כדי ליוקר אותה אף על פי דמן הדין אין מוחין בידו, עם כל זה לועזין ומתרעמין הבריות עליו ואין מקחו זה נאה בעיני הבריות, ולא מבעייא בדבר של מאכל אלא אפילו בדברים אחרים שבני אדם כולם צריכין להם אפילו שאין תלוי בהם חיי הנפש.

ומה שאמר **וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה** לאו לאפוקי גזל וגניבה אלא באמונה של דיבור דכיון שנתן דיבור אינו חוזר בו, וכמו ענין אבוה דשמואל בסחורה של המשי שנתן דבור לרבי יהודה בן בתירה למכור לו ונתייקר השער (מדרש שמואל פרק י, ילקוט שמואל רמז ק').

דף פו:

מַחְוִי רַב יְהוּדָה: בְּרֵאוֹתוֹ מָקוֹם, וּבְאוֹתָהּ אִשָּׁה, וּבְאוֹתוֹ פֶּרֶק. פרשתי בס"ד בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** אחוי באצבעו על חיצון ואמצע ופנימי וכו' עיין שם ושם נשמטו דברים מהביאור וכאן אפרש אותם בס"ד, כי אבר התשמיש מכונה בלשון חכמים בשם אצבע, וכמו שאמרו (פסחים קיב:) 'אין כל האצבעות שוות' ותיקון פגם אבר זה שנפגם בזנות צריך להיות בשלשה חלוקות שהם 'אוֹתוֹ מָקוֹם אוֹתָהּ אִשָּׁה אוֹתוֹ פֶּרֶק' כנגד שלשה חלוקות שיש באצבע שיש בה ג' פרקים, והיינו כי כח הטומאה הדבק שם הוא גם כן יתחלק לשלשה כוחות שהם חיצון ואמצע ופנימי, ונעקרים ג' כוחות אלו על ידי צירוף ג' חלוקות אלו שהם 'אוֹתוֹ מָקוֹם, וּבְאוֹתָהּ אִשָּׁה, וּבְאוֹתוֹ פֶּרֶק'.

מְפַרְסְמִין אֶת הַחֲנֻפִּים מִפְּנֵי חִלּוּל הַשֵּׁם. פירש רש"י 'שהם רשעים ומראין עצמן כאלו הם צדיקים' ונראה לי בס"ד הטעם שקראם לאלו בשם חנפים כי **חנפים** בהפוך אתוואן **נפחים**, והיינו המצות ומעשים טובים שלהם הם כמו בשר נפוח שאין בו שומן אלא מלא רוח!

מעשה בעני אחד שבא לפני הגביר לבקש צדקה באומרו כי הוא מת ברעב, הציץ בו הגביר וראהו גופו שמן ארבעה ידות על גוף הגביר עצמו, אמר לו מי שהוא רעב אין לו בשר שמן כזה, אמר לו העני: אדוני, אל תבט בשומן בשרי אלא עד שתאחזנו בידיך! ויגש העני והניח הגביר את ידו על בשרו וירא הבשר נפוח ואין בו שומן אלא הוא כנוד

מלא רוח. כן אלו האנשים שהם רשעים ומראין עצמן צדיקים הרי הם דומין לנוד מלא רוח, כן הם מראין עצמן צדיקים והמראה הזה ידמה לבשר תפוח ונוד מלא רוח, לכך יקראו חנפים אותיות נפחים בהפוך אתוואן.

דף פז.

כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים, אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ. נראה לי בס"ד על פי מה שאמר הרב אה"י ז"ל בריש פרשת מטות, כי הגדולים שבישראל מרוב אהבתם בהשי"ת אין נשבעים לאמת דבריהם אלא בשם ה' מפני שאין להם דבר חביב כשמו יתברך, לכן דוד המלך ע"ה אמר (שמואל א' כו, י) חַי ה', ובעז אמר (רות ג, יג) 'חַי ה' שִׁכְבִי עַד הַבֹּקֶר' והמון העם כשרואין הגדולים נשבעים בהשם גם הם נשבעים, אך דא עקא הגדולים נשבעים באמת ואלו נשבעים לשקר! לכן צוהו שהגדולים יזהירו את ישראל על חומר השבועה כי הם הגורמים להם עיין שם. נמצא יש אדם עושה דבר טוב וזה הטוב יהיה גרמא לאחרים לחטוא וכאמור, לזה אמר כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים צדקתו זאת עומדת לו שֶׁאֵין חֵטְא בָּא לאחרים עַל יָדוֹ, רוצה לומר בסיבתו כאמור.

אי נמי יש גורם בתוכחה שלו שמוכיח לרבים שיחטאו יותר שבועטים ונעשים מזידין יותר, וכמו שאמר (ערכין טז:) 'תָּמֵהַּ אֲנִי אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְהוֹכִיחַ' אך כל זה אם כונתו להשתרר על הציבור, אבל אם כונתו לזכות את הציבור אין חטא זה בא על ידו.

ובני ידידי כה"ר עקב נר"ו פירש אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ לחתום בהיתר עגונה שהעידו על בעלה שמת, ולפי האמת טעו בדדמי והוא חי וכאשר הגידו פלאות כאלה על הגאון משנה למלך ועל הרה"ג מהר"ם סוזין ז"ל שלא רצו לחתום בפסק דין של היתר עגונה והותרה על פי חכמים שבעיר וסוף בא הבעל עד כאן דבריו נר"ו.

אָמַר: עֲשָׂאוּנִי אַשְׁפָּה, וְקָרֵי אַנַפְשֵׁיהּ: "מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן". נראה לי בס"ד הא דבחר בשם אַשְׁפָּה, לרמוז כי בצער זה יכופר לו בעד 'אש פה 'אותיות אַשְׁפָּה, כי מלתא דהוה לרבי אבא בהדיה הוא ענין דברים שבפה שדבר בפיו כנגדו וקרא אנפשיה 'מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן' והיינו יָרִים אותיות 'ירמי' ד'יִרְמְיָה' ועם כולל אותיות יָרִים וכולל התיבה הרי 'יִרְמְיָה'.

אִישְׁתַּמִּיט נַרְגָּא מַחְיֵיהּ אַרִישֵׁיהּ וְקַטְלֵיהּ. הא דהיתה מיתתו באופן זה דהנרגא חזר לאחור והכהו בראשו, נראה לי בס"ד כי ודאי אותו הטבח היה אותה שעה שיכור גדול, דאם לא היה שכור גדול ודאי כשראה בא רב אצלו היה תיכף יוצא אליו ונכנע לו, וידוע דהשיכור יהיה מחמת דהיין או השכר שמורידו לאצטומכא חוזר לאחור לולות

למוח שבראש ומבלבלו, כמו שכתב רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל במשלי על פסוק (משלי כג, לא) 'כִּי יִתֵּן בַּכּוֹס עֵינוֹ יִתְהַלֵּךְ בְּמֵישָׁרִים' ולכן מחמת דחטא הטבח אותה שעה היה מחמת שכרות שחזר היין לאחור, כן היתה מיתתו שהנרגא שהיה מורידו הטבח על ראש הבהמה לפלגו חזר הברזל לאחור ועלה לראש הקצב והכהו שם.

דף פז:

אָזַל רַב לְגַבֵּיהּ תְּרֵיסַר מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי. הא דדקדק לילך י"ב פעמים, נראה לי בס"ד דרבי חנינא בר חמא היה בן גדולים בתורה כמה דורות, וידוע דהמזלזל בכבוד חכם בן גדולים מגיע הזלזול לשלשה דורות, לו ולאביו ולזקנו ולא יותר, והם כולם היו חכמים גדולים שעסקו מסתמא בארבע חלקים של פרד"ס [פשט, רמז, דרש, סוד], לכן הלך י"ב פעמים כנגד ג' פעמים ארבעה.

דף פח.

בַּמַּעֲרָבָא אָמְרִי 'מַפִּישׁ חַיֵּי סַגֵּי וּמַסְגֵּי'. נראה לי בס"ד נקיט כן כנגד ג' הויו"ת שמספרם לֶחֶם [78=3×26], דעליהם נאמר (דברים ח, ג) 'לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם' וכנזכר ספר הכוונות בדרוש יום הכיפורים עיין שם, ולזה אמר נָפִישׁ חַיֵּי כנגד הוי"ה אחת, וְסַגֵּי כנגד הוי"ה ב', וּמַסְגֵּי כנגד הוי"ה ג', כי הם שלשה הויו"ת כמספר לֶחֶם, שבו כל ימות השנה אנחנו **חַיִּים**.

אי נמי נָפִישׁ חַיֵּי כפשוטו שהם החיים, סַגֵּי במזונות שהם באים על ידי שם ס"ג, כמו שנאמר בפסוק (תהלים נה, כג) 'הַשְׁלֵךְ עַל ה' יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָּ' דהיינו תניח על מספר שם הוי"ה מספר יְהָבְךָ שהוא ל"ז שנשלם בזה מספר ס"ג [63=37+26], ואז הוא יכלכלך, וּמַסְגֵּי רבוי הבנים כי בני חיי ומזוני יש בהם שלימות החיים, והשלימות של שלשה אלה הוא היותם כפולים בגופניות ובנפשיות, נמצא ב' פעמים **בני חיי מזוני** הגופניים והנפשיים עולים ראשי תיבות שלהם מספר 'יָמִים' [100], ולזה אמר (ישעיה נג, י) 'יִרְאֶה זֶרַע' אז 'יַאֲרִיךְ יָמִים' דייקא, בני חיי מזוני בגופניות, ובני חיי מזוני בנפשיות שהם מספר ימים, וזהו שאמר 'יַאֲרִיךְ יָמִים' **כָּל הַכָּתוּב לַחַיִּים**.

קֵל שַׁדַּי יִהְיֶה בְּעֶזְרָתֵנוּ וְיִשְׁמְרֶנּוּ וְיַעְזְרֶנּוּ תָּמִיד, אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן!